l'amfibi

EL PERIÒDIC
DE L'ALBUFERA

03

HIVERN
2021-2022

> MEDI AMBIENT / P 3-13

El repte i l'obligació inajornables de recuperar el bon estat ecològic de l'Albufera

La Confederació Hidrogràfica del Xúquer (CHX) va publicar el passat 21 de juny l'esborrany del nou Pla Hidrològic, document que, una vegada es complisca el termini de sis mesos d'exposició a consulta pública i al·legacions, serà revisat i marcarà a partir de l'any que ve (2022) el nou cicle de planificació.

El pla de conca per al període 2022-2027, com abans ho han fet els plans corresponents als cicles 2009-2015 i 2015-2021, respon a les disposicions de la Directiva Marc de l'Aigua (DMA), la norma superior que, des del canvi de segle, determina la política d'aigües europea. A grans trets, esta directiva assumeix la planificació hidrològica com un procés general tendent a recuperar i conservar el bon estat ecològic de les masses d'aigua, única manera de garantir la viabilitat i la sostenibilitat de l'ús d'este recurs a llarg termini. L'Albufera, per descomptat, és una d'elles.

D'acord amb este objectiu, el reemplaçament d'una visió tradicional centrada en la satisfacció de la demanda per este altre enfocament marcat per la necessitat d'aconseguir el bon estat de rius, llacs, aqüífers i aiguamolls, suposa per als gestors de l'aigua una revolució. Els escèptics, no obstant això, fins i tot reconeixent la naturalesa ecològica i social de la DMA, recriminen les insuficiències de la seua transposició a la pràctica. Mentre la norma incideix en què, per lògica, la satisfacció de les necessitats dels ecosistemes aquàtics preval sobre la distribució de cabals per als diferents usos, la realitat està lluny en este cas. Després de dues dècades, en diuen, continua rodant la sénia de la vella política com moguda per un ase tossut. Defugint que la naturalesa té un límit, la insostenible obstinació per portar aigua allà on siga demandada no acaba de superar-se.

> «Les dotacions d'aigua i les mesures de sanejament del nou pla de conca han de significar l'oportunitat real i definitiva per al rescat de l'aiguamoll»

Continua en p. 3

> MODERNITZACIÓ / P8
Un article de Carles Sanchis Ibor aporta llum sobre la modernització que està transformant els regadius tradicionals del Xúquer i els seus efectes sobre l'aiguamoll.

> ENTREVISTES / P10-13
Arancha Fidalgo, Francesc La Roca, Juan Valero de Palma i Sergi Campillo reflexionen sobre la gestió hídrica de l'Albufera, la prevalença teòrica de les dotacions ambientals de l'aigua i la urgència d'optimitzar-ne els usos.

> AUS / P16-19
Una valoració del darrer cens hivernant, l'avançament d'alguns resultats del cens estival i diverses notícies sobre projectes i campanyes al voltant de l'estudi i la conservació de les aus.

> BIODIVERSITAT / P16-18
El seguiment de les poblacions de petxinots de la Comunitat Valenciana a càrrec de la Direcció General de Medi Natural i Avaluació Ambiental alerta del seu dràstic descens.

> CINEMA / P28
Des de la visita filmada del rei en 1906 fins a l'estrena d'*El lodo*, un repàs a la relació secular de l'Albufera i el cinema.

> EDITORIAL

Una nova oportunitat de garantir les aportacions d'aigua

Després de tractar en el número 2 de *L'Amfibi* l'assumpte de l'arrossar com a peça clau en el funcionament de l'Albufera, toca ara aprofundir en una de les qüestions més preocupants per al futur de l'aiguamoll. L'aigua és l'element essencial que determina la naturalesa de qualsevol ecosistema aquàtic. Però, en el cas de l'Albufera, on els recursos hídrics depenen en gran part de les aportacions des de sistemes externs, com els rius Xúquer i Túria, esta qüestió resulta molt més complexa. En les pàgines que segueixen, tractem d'oferir una visió global de la gestió hídrica, atesos els diferents punts de vista i condicionants que concorren a l'hora de satisfer una assignació d'aigua suficient en qualitat i quantitat.

Amb la imminent aprovació del nou pla de conca 2022-2027, se'ns brinda una nova oportunitat per a garantir d'una vegada per sempre la recuperació i la conservació d'este extens aiguamoll. Fins ara, les dotacions d'aigua per a l'Albufera han estat constretes per dubtes, indefinicions i conflictes. Amb la **Directiva Marc de l'Aigua**, text al qual han d'ajustar-se els continguts i objectius dels plans de conca, s'estableix el principi bàsic pel qual les necessitats dels ecosistemes aquàtics han de prevaldre sobre la distribució de cabals per als diferents usos. No obstant això, en la pràctica, esta premissa està molt lluny de complir-se. Ara per ara, sembla continuar imposant-se el criteri que prioritza la satisfacció d'una demanda insostenible per part d'un sistema per si mateix sobreexplotat.

Als darrers anys, s'ha estat treballant en l'elaboració d'un document consensuat entre les administracions públiques implicades en el maneig de l'aigua —l'estatal, l'autonòmica i la local—. El resultat ha estat el **Pla Especial de l'Albufera**, el contingut del qual estableix les bases per a garantir la necessària conservació de l'aiguamoll. El nou pla de conca arreplega en gran part les condicions plantejades en el Pla Especial, però deixa en l'aire qüestions essencials com les dotacions hivernals i tampoc no garanteix que la totalitat dels estalvis de la modernització del regadiu de la **Séquia Reial del Xúquer** es destinen a satisfer les necessitats ambientals de l'Albufera. Una vegada més, la falta de concreció i l'ambigüitat d'alguns continguts, i el complicat equilibrisme de les xifres en joc, posen en dubte les previsions del nou pla pel que fa a les dotacions superficials d'aigua que arribaran a l'Albufera els anys vinents.

La progressiva modernització del regadiu de la Séquia Reial i la continuïtat en la política de regadius de la conca alta del Xúquer són aspectes que tampoc no aclareixen un futur condicionat a més per les conseqüències del canvi climàtic. Adaptar-se a esta situació sense menyscabar el delicat estat de l'Albufera requereix d'una visió global que implica el reconeixement de la impossibilitat d'atendre completament totes les necessitats i demandes. Haurem d'estar atents al resultat d'este complex exercici de malabarisme.

> OPINIÓ

Una mà fa i l'altra desfà: la tendència que no cessa

El Parc Natural de l'Albufera ha fet 35 anys. En 1986 es declarava esta àrea com el primer espai protegit de la Comunitat Valenciana. Eixe mateix any, en paral·lel, l'alcalde de la ciutat i el president del **Port Autònom de València** signaven el conveni per a l'ampliació sud del port. Mentre es paralitzava la destrucció de l'Albufera, se sentenciava l'aniquilació de la platja de **Natzaret** i la degradació d'un barri costaner en suburbi portuari. Amb una mà es protegeix; amb l'altra es destrueix. És una tendència que no deixa de repetir-se.

València és una referència mundial en regeneració dunar. Portem dècades invertint en la recuperació de les dunes de l'Albufera, destruïdes amb els plans d'urbanització de la Devesa. No és tasca fàcil, però els èxits aconseguits atrauen les mirades dels gestors d'altres espais amb problemes similars, que repliquen les metodologies de renaturalització assajades ací. Mentrestant, es continua invertint diners públics en noves ampliacions del Port de València, amb el conseqüent augment de la regressió costanera a les platges del sud. Estem sent testimonis de com les tempestes es porten mar endins les noves dunes, sense possibilitat de regeneració natural per falta de sediments.

Primer es van destruir les dunes per a urbanitzar, després les reconstruïm per a potenciar la biodiversitat i finalment tornem a invertir en una infraestructura, el port, que les condemna a una mort segura. Considerant la tendència actual i pensant a llarg termini, si les coses no canvien, el mar conquistarà l'Albufera. Ens plantejarem llavors la regeneració dunar al costat de la pista de Silla? La pregunta pot semblar tan ridícula com factible la resposta.

El port també amenaça la comarca de l'Horta Nord. Un gran port necessita grans accessos i esta horta, acabada de protegir amb una ambiciosa regulació, haurà de patir de nou les esgarrapades de noves infraestructures de transport. No es pot invertir al port i alhora voler protegir l'Albufera i **l'Horta de València**. És incompatible.

Un altre exemple: la **ZAL**. Es destrueix horta per habilitar una zona d'activitats logístiques del port. S'expulsa a habitants de **la Punta** que durant generacions poblaven este agroecosistema tan valuós. Anys després, l'asfalt que va cobrir les hortes segueix desert. Es va desnonar gent major, traient-los de les seues alqueries i espentant-los a passar els seus darrers dies en pisos... Per a res. Una ZAL inacabada podria justificar-ne la reversió i la recuperació de l'horta que no pocs col·lectius reclamen. Però, no. Segons alguns la ZAL és irreversible.

No obstant això, la naturalització del llit nou del Túria com a connector fluvial ecològic —una obra tan faraònica com territorialment necessària a nivell ambiental— sí que es considera viable. Amb una mà es consolida la destrucció d'horta, amb l'altra es planifica la creació de nous espais verds.

S'estan anunciant ambicioses ajudes per a intervindre sobre l'Albufera. Grans projectes per a millorar-ne les condicions. Però, alguns, als quals per desgràcia la ingenuïtat se'ns acaba, tendim a pensar que preferiríem menys grans projectes, més pressupostos ordinaris i més coherència política. Com? Menys port, més horta, més aigua per a l'Albufera, un **PRUG** (Pla Rector d'Usos i Gestió) que acabe amb una dècada sense llei al Parc Natural i més recursos per al seu compliment i per a la gestió del dia a dia.

JAVIER JIMÉNEZ ROMO
BIÒLEG

L'AMFIBI
EL PERIÒDIC DE L'ALBUFERA

Edició
Fundació Assut

President
Vicent Sales Martínez

Coordinació
Vicent Llorens

Redacció
Vicent Llorens, Alba Herrero, Bosco Dies i Nacho Moncho

Col·laboracions en este número
Cristina Galiana Carballo, Elisabeth García Campo, Carles Sanchis Ibor, Rafael Muñoz, Juan M. Soria, Luis Blanch Puertes, Pablo Vera i Lucía Moreno

Disseny
Alicia Martínez (estudiodealicia.es)

Maquetació
Josep Vicent Borràs

Publicitat
María G. Bellver

Imprimeix
Bidasoa Press SL

Amb la col·laboració de
Ajuntament de València (Conservació d'Àrees Naturals i Devesa-Albufera)

Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport

Acadèmia Valenciana de la Llengua

Parc Natural de l'Albufera

Fundación Aguas de Valencia

SAV

Depòsit Legal
V-2340-2019

Publicitat
publicitat@lamfibi.org

Redacció
Per a enviar informació o col·laborar amb continguts, contacteu amb *redaccio@lamfibi.org*

Edita

Col·laboren

> MEDI AMBIENT

L'aiguamoll depèn de l'aigua

El tancat del Malvinar, al terme de Sueca, durant la inundació hivernal (foto: V. L.).

Ve de la p. 1

I d'aquella pols venen estos fangs. Hui, els qui advoquen per una «nova cultura de l'aigua» adverteixen que la política actual s'obstina a mantindre viva la paradoxa que suposa voler garantir la sostenibilitat del recurs sense a penes limitar cap assignació. Per este motiu, fet i fet, resulta també paradoxal la situació de l'Albufera. **Sergi Campillo**, regidor delegat de Devesa-Albufera, en fa alusió en l'entrevista que publiquem en este mateix número de *L'Amfibi* (p. 13): mentres des de finals del segle passat les lleis locals i internacionals protegeixen l'aiguamoll, este ha vist durant dècades reduir-se les aportacions d'aigua, el seu element i raó de ser. La causa principal, però no l'única, ha estat la sobreexplotació de l'aqüífer de la Manxa Oriental, on al darrer mig segle han proliferat pous i regadius molt per damunt d'allò possible i sostenible. Les més de cent mil hectàrees transformades des de llavors suposen un consum anual de 400 hm^3, una xifra que duplica la capacitat de recàrrega del sistema. A això cal sumar transvasaments, com els del Tajo-Segura, el Xúquer-Vinalopó i el canal Xúquer-Túria, i nous proveïments a Alacant, Sagunt, Albacete... Sense oblidar d'altra banda la general reducció d'aportacions associada al canvi climàtic.

«La causa pricipal de la reducció de les aportacions d'aigua ha estat la sobreexplotació de l'aqüífer de la Manxa Oriental»

La Séquia Reial del Xúquer

Lògicament, és al baix Xúquer on més s'acusa la caiguda imparable dels recursos hídrics. I ací, a la cua del sistema, està l'Albufera, aiguamoll que depèn categòricament de l'aigua, del seu maneig, i que s'ha nodrit sobretot dels excedents i retorns de reg procedents de la Séquia Reial del Xúquer. Des de les darreries del segle XVIII, amb la prolongació del canal i la conseqüent expansió de l'arrossar, este sistema de reg va significar tal entrada de cabals a l'Albufera que l'aiguamoll, històricament una albufera en sentit propi, connectada amb la mar i en conseqüència d'aigües salobres, es va transformar en el medi dulciaqüícola que hui coneixem.

Les dades disponibles reflecteixen una entrada mitjana anual, només al lluent i només de la Séquia Real, considerant únicament sobrants i retorns de reg, de més de 308 hm^3 entre 1963 i 1980, cabal que permetia que les aigües de l'estany es renovaren fins a 15 vegades a l'any. Això sense comptar altres aportacions superficials i subterrànies de la conca vessant. Les derivacions del Xúquer cap a esta séquia històrica —per a cobrir un regadiu de 17.600 hectàrees— han anat caent durant les quatre darreres dècades. Mentre l'assut d'Antella desviava més de mil hectòmetres cúbics a principis del segle XX i al voltant de vuit-cents fins ja entrada la dècada dels vuitanta, esta assignació es redueix a 392 hm^3 en el pla de conca de 1998 i a 214 en l'actual. A hores d'ara, amb l'excepció del cicle 2006/2007, en què, a causa de la sequera, el subministrament efectiu a penes va arribar als 100 hm^3, els volums derivats a la Séquia Reial se situen al voltant dels 200 hm^3 anuals.

«L'Albufera s'ha nodrit sobretot dels excedents i retorns de reg procedents de la Séquia Reial del Xúquer»

La modernització del regadiu o l'optimització d'un recurs cada vegada més escàs

A propòsit d'esta reducció de les aportacions del Xúquer i també de l'explotació insostenible dels recursos hídrics, un altre dels entrevistats en este número, **Francesc La Roca**, representant de la Xarxa per una Nova Cultura de l'Aigua al Xúquer, es refereix a la incapacitat dels gestors per a establir mecanismes eficaços de control de la demanda, mesures que ajuden a resoldre d'una vegada per sempre el problema de base, que no és un altre que el de la sobreexplotació. De resultes d'esta incapacitat, La Roca critica l'obstinació de gestors i polítics a plantejar «solucions cosmètiques» que, al cap i a la fi, «perpetuen el desajustament entre l'aigua que s'extrau i l'aigua que es recarrega cada any». Entre estos «remeis», l'expert inclou la modernització dels regadius tradicionals del Xúquer, una milionària inversió, declarada prioritària en 1998 i d'interès general en 2001 per la planificació hidrològica, que està substituint a poc a poc el reg tradicional a manta per un sistema de fertirrigació per degoteig amb l'objectiu d'optimitzar l'ús d'un recurs cada vegada més escàs.

En tot cas, ja des dels darrers vint anys del segle passat, abans d'iniciar-se el procés de modernització, l'anàlisi de les aportacions anuals d'aigua al lluent de l'Albufera a través dels retorns i excedents de reg del Xúquer i el Túria mostra una important reducció —de més de 250 a menys de 50 hm^3—. Esta disminució és especialment dramàtica durant el període en què no es cultiva l'arròs ja que, durant el cultiu, entre maig i octubre, l'Albufera rep aigua suficient. És per això que, davant esta pèrdua de recursos hivernals —els de major qualitat de quants es deriven a l'aiguamoll—, el pla de conca contempla aportacions directes compensatòries. Com advertia Sergi Campillo en una carta dirigida a la ministra **Teresa Ribera** el febrer passat, «els cabals excedents actuals i futurs que genere la modernització de la Séquia Real del Xúquer resulten imprescindibles per aconseguir el bon estat de l'Albufera». L'atenció per part d'esta comunitat de regants a les demandes ambientals de l'aiguamoll és clau. Però no és responsabilitat seua, sinó del Ministeri de Transició Ecològica mitjançant la Confederació Hidrogràfica, la provisió dels cabals que l'Albufera precisa.

Del que implica la modernització per a l'Albufera, parlen també en les pàgines que segueixen **Juan Valero de Palma,** secretari de la Séquia Reial del Xúquer, i **Arancha Fidalgo,** cap de l'Oficina de Planificació Hidrològica del Xúquer. Juntament amb Campillo, els tres, assumint l'escassetat creixent d'aigua i la dificultat de retraure assignacions ja establides, defensen la modernització. En general, amb diferents matisos, consideren que, en un escenari de disminució gradual de recursos, esta millora dels regadius tradicionals incrementa la seua eficiència i comporta un estalvi en els recursos subministrats, recursos que passen a estar disponibles en el sistema. Coincideixen també en què és imprescindible realitzar un seguiment dels efectes de la reducció dels retorns de reg que comporta este procés sobre l'Albufera i el tram final del Xúquer.

També **Carles Sanchis Ibor,** investigador del Centre Valencià d'Estudis del Reg —president a més a més de la Junta Rectora del Parc Natural de l'Albufera—, explica en un article (p. 8 i 9) els efectes de la modernització a partir d'una sèrie d'estudis que han vingut a demostrar que, en el cas concret de la Séquia Reial, esta constitueix un «joc de suma zero». És a dir, que ni resta ni suma recursos, però aporta un avantatge molt significatiu: permet incorporar aigua quan més es necessita, a l'hivern.

l'amfibi

> MEDI AMBIENT

L'apremi de la dotació hivernal

Al marge del procés concret de modernització i de les diferents implicacions a escala de conca, hi ha alguns aspectes que afecten directament l'Albufera, aiguamoll que suma a l'inconvenient de l'escassetat d'aigua un problema de contaminació des dels anys setanta del segle passat. Per a, d'una banda, fer front a la reducció dels recursos derivada de la sobreexplotació i el canvi climàtic i, d'una altra, recuperar la necessària qualitat ambiental a la qual obliga Europa per a 2027, el Pla Hidrològic en curs comminava les diferents administracions amb responsabilitats en l'aiguamoll a consensuar un «pla especial» que hauria d'incorporar-se a la planificació del tercer cicle.

Doncs bé, una vegada consensuat el Pla Especial de l'Albufera a principis de 2019, este s'erigeix de cara al nou cicle com la base d'acord que done espenta i cobertura a les mesures necessàries per aconseguir els objectius. Algunes de les línies d'actuació més rellevants del pla especial són una reserva d'aigua del riu Xúquer a Tous, la millora del sanejament i depuració a l'entorn del parc natural, l'increment de la capacitat hidràulica del Col·lector Oest, la millora de les pràctiques agrícoles i l'adopció de mesures de control i seguiment.

Per començar, l'esborrany del Pla Hidrològic del Xúquer 2022-2027 manté el requeriment hídric per al llac de l'Albufera de 210 hm³ ja reconegut en el cicle de planificació actual. Però, com a novetat, arreplega per primera vegada de forma explícita una aportació d'almenys 62 hm³ a l'any des dels rius Xúquer i Túria en el període comprès entre el 15 d'octubre i 15 de maig, fora de l'època de cultiu de l'arròs. Esta decisió, no obstant això, no acaba de garantir l'assignació de 70 hm³ «d'aigua de màxima qualitat» consensuada en el Pla Especial de l'Albufera. La disparitat entre una quantitat i una altra, i també així el desacord entre la CHX i les administracions autonòmica i local sobre este tema, esdevé de la indefinició d'alguna de les disposicions contingudes en l'esborrany del nou pla de conca.

«L'esborrany del nou pla de conca manté el requeriment hídric de 210 hm³ per a l'Albufera i, per primera vegada, arreplega explícitament una aportació d'almenys 62 hm³ fora de l'època del cultiu de l'arròs»

El filtre verd del Tancat de l'Illa, amb la casa de Lliberós al fons (foto: V. L.).

A propòsit, tant l'Ajuntament de València com la Generalitat Valenciana —mitjançant la consellera Mireia Mollà— critiquen certa laxitud per part de l'Oficina de Planificació a l'hora de plasmar en el nou pla de conca —l'esborrany sotmès a consulta— allò prèviament acordat. Per exemple, en comptes de garantir l'assignació íntegra dels estalvis de la modernització del regadiu de la Séquia Real per a satisfer les necessitats ambientals del lluent de l'Albufera, fins a 40 hm³ anuals una vegada finalitzat el procés, l'esborrany no és concloent en este punt. Així, en referència a una part, 10 hm³, de les preteses dotacions destinades a compensar la pèrdua de retorns de reg, el document deixa esta opció en l'aire, reservant este cabal «bé per a contribuir a les necessitats hídriques del llac o bé per a altres demandes del sistema». Davant d'això, i de certa falta general de garanties, segons addueixen des de l'Ajuntament i la Generalitat, ambdós organismes ja han plantejat les seues pertinents al·legacions.

La importància de les inversions en sanejament

D'altra banda, esta vegada sí per a satisfacció de totes les parts, la memòria provisional del nou pla de conca arreplega fidelment el programa de mesures consensuades en el Pla Especial de l'Albufera, mesures que suposen una inversió total de 150 milions d'euros a càrrec de l'Estat, la Generalitat i les administracions locals. Entre elles, destaquen algunes actuacions principals en sanejament i depuració, com la creació de xarxes de clavegueram separatives en alguns pobles, la construcció de l'anomenada solució de l'Horta Sud —Col·lector Sud i EDAR d'Alcàsser— i la implantació de nous sistemes de desconnexió de pluvials, de drenatge urbà i de distribució d'efluents regenerats. També s'inclouen millores en el Col·lector Oest, els sistemes d'intercepció de pluvials i l'EDAR de Torrent.

«El govern central ha représ les obres, paralitzades al juliol de 2012, dirigides a impedir l'entrada d'aigües residuals i descàrregues de pluja contaminants a l'oest del parc natural»

Al marge d'estes futures inversions encara no resoltes ni garantides, el passat 1 de setembre, el govern central va reprendre les obres, paralitzades des de juliol de 2012, dirigides a impedir l'entrada a l'Albufera d'abocaments d'aigües residuals i descàrregues de pluvials contaminants provinents dels sistemes unitaris d'11 municipis situats a l'oest del parc natural, entre València i Silla. Segons els càlculs de la CHX, este projecte, que contempla l'execució d'una xarxa de col·lectors d'intercepció d'abocaments i la disposició de sis depòsits de retenció —tancs de tempesta a Sedaví, Alfafar, Catarroja, Albal, Beniparell i Silla—, permetrà que a la fi de 2022 —el termini d'execució és de 15 mesos— el sistema siga capaç d'interceptar la meitat de la contaminació que actualment rep l'Albufera durant els episodis de pluja.

VICENT LLORENS

Bones pràctiques: Dos agricultors plantant Iliri groc en els marges d'una séquia al Tancat de l'Estell (foto: V. L.).

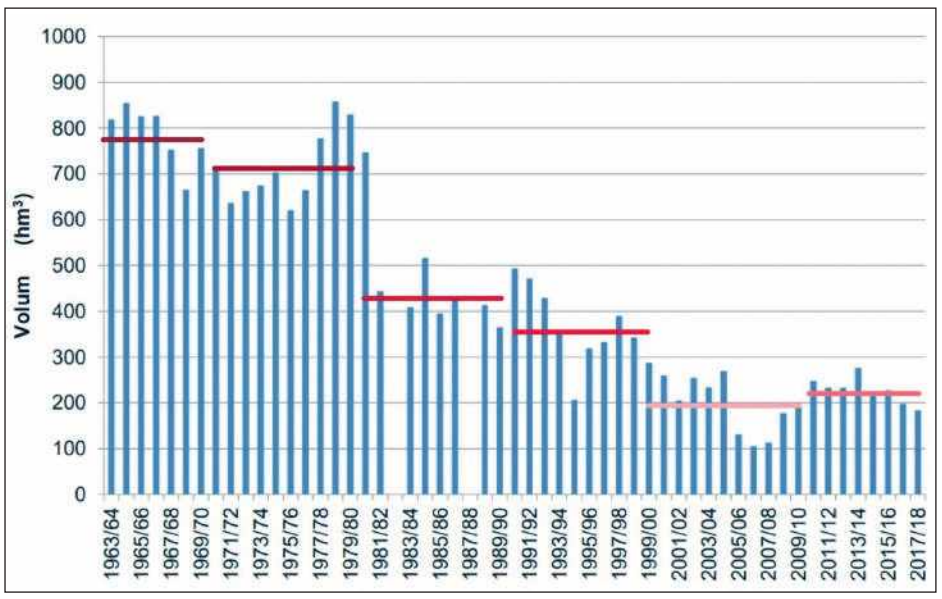

Evolució del volum derivat del riu Xúquer —subministraments superficials— per a l'atenció dels regadius de la Séquia Reial del Xúquer entre els cicles 1963/64 i 2017/18. Les línies roges representen les aportacions mitjanes per dècades (Font: Confederació Hidrogràfica del Xúquer)

> MEDI AMBIENT

Els fons europeus de reconstrucció: una gran oportunitat

Encara hi ha més. Al programa d'inversions contingut en el pla de conca s'uneixen, a l'abric dels fons de reconstrucció europeus, altres noves que, si bé de moment són només projectes, compten amb el consens de les administracions autonòmica i local i de diferents organitzacions implicades al parc natural: sindicats agraris, comunitats de regants, col·lectius ecologistes... Estes actuacions de conservació de l'Albufera, acordades després d'un procés participatiu, pressupostades en 60 milions d'euros i presentades el passat 14 de setembre per la Conselleria de Transició Ecològica als fons Next Generation, consisteixen principalment en l'adquisició de tancats arrossers per a la seua restauració com a hàbitats naturals, la recuperació d'ullals, el reforç i adequació de motes, i la regeneració de les orles i mates de vegetació amfíbia.

«Després d'un procés participatiu, la Conselleria de Transició Ecològica ha presentat als fons Next Generation un programa d'inversions de conservació de l'Albufera pressupostat en 60 milions d'euros»

Entre estes «actuacions prioritàries», s'inclou també la restauració de séquies i barrancs, atès que el bon estat de llits i canals és indispensable per a la gestió i la conducció de les necessàries aportacions del Xúquer i el Túria, les quals han de millorar significativament la qualitat de l'aigua de l'Albufera. En paraules de la consellera Mireia Moià, «els projectes es complementen i repercuteixen els uns en els altres d'acord amb la interconnexió de tots els ecosistemes aquàtics del parc natural i la seua comunicació amb la mar». Per la seua banda, el vicealcalde de València, Sergi Campillo, va agraïr a la Conselleria l'elaboració d'este catàleg de projectes susceptibles de ser finançats amb els fons Next Generation: «Des de l'Ajuntament i el Servici Devesa-Albufera s'ha fet un esforç molt important per presentar projectes preliminars perquè la Conselleria elaborara el portfoli que es presenta al Govern estatal per a millorar la gestió del parc natural amb fons europeus.»

V. L.

Mireia Mollà i Sergi Campillo durant una visita a l'Albufera en el Dia dels Aigumolls de 2020 (foto: V. L.).

l'amfibi

> MEDI AMBIENT

Una difícil aproximació al balanç hídric de l'Albufera

Alhora que mostra les diferents infraestructures de sanejament —executades, en execució o en projecte— i les principals mesures tendents a recuperar la qualitat ambiental de l'Albufera, este mapa i les dades associades tracten de ser una aproximació gràfica i sintètica al balanç hídric de l'aiguamoll, simplificació d'una realitat massa complexa i variable.

Al mapa, les dades referides a les entrades i eixides d'aigua anuals del llac de l'Albufera —solament el llac— i del Parc Natural —sistema complet llac-arrossar— són, com diem, aproximats, sense valor científic, obtinguts principalment de la informació proporcionada directament per **Miguel Mondría.** En la seua tesi doctoral (*Infraestructures i eutrofització a l'Albufera de València. El model Cabhal*, Universitat Politècnica de València, 2010), Mondría construeix un model de funcionament del sistema hídric del Parc Natural (model Cabhal, acrònim de «Qualitat d'aigües i balanç hídric en l'Albufera»).

Les dades es corresponen amb la mitjana del període comprès entre els anys hidrològics 2000-2001 i 2007-2008, període en què, segons el mateix Mondría, la situació pot equiparar-se més o menys a l'actual. També s'han tingut en compte anotacions de la pròpia Confederació Hidrogràfica del Xúquer i d'experts com el biòleg **Juan Soria,** de qui publiquem un article escrit juntament amb **Rafael Muñoz** a la pàgina 14. L'afinitat entre les referències dels uns i els altres podria considerar-se una prova de certa proximitat a la realitat.

LA QÜESTIÓ EN 10 CLAUS

1 L'Albufera és un aiguamoll amb dos problemes principals: la reducció d'aportacions d'aigua de bona qualitat i l'estat d'eutrofització derivat de l'entrada de contaminants des de principis dels anys setanta i de la mateixa falta d'estos recursos.

2 La recuperació i el manteniment de l'aiguamoll, antigament un sistema d'aigües salobres, depèn de les aportacions del Xúquer. Així és des del procés de dulcificació associat a l'expansió del regadiu i l'arrossar iniciat a la fi del segle XVIII.

3 Estes aportacions, arribades principalment a través de la Séquia Reial del Xúquer, s'han reduït radicalment des de finals dels anys vuitanta del segle passat, sobretot degut a la transformació a la Manxa Oriental de vastes zones de secà en regadius.

4 En 2001, la Séquia Reial del Xúquer s'acull al pla de modernització proposat per l'Estat per a optimitzar els sistemes de reg tradicionals. Este mateix any, l'entrada en vigor de la Directiva Marc de l'Aigua (DMA) marca un punt d'inflexió en la política hidrològica: a partir de llavors, els usos ambientals de l'aigua són —han de ser— prioritaris.

5 La transposició de la DMA a l'ordenament jurídic espanyol determina l'actual planificació hidrològica i dóna de termini fins a 2027 per a recuperar la qualitat ambiental de les masses d'aigua; entre elles, l'Albufera. Així, des de 2006, els objectius dels plans de conca són satisfer els requeriments hídrics del sistema i limitar l'entrada de contaminació.

6 Després de dos cicles de planificació sense a penes mesures ni inversions en este sentit, el tercer pla de conca 2022-2027 s'enfronta al repte de garantir una aportació d'aigua mínima a l'Albufera —consensuada per les diferents administracions implicades— i d'escometre les infraestructures de sanejament necessàries per a establir els nivells de clorofil·la en l'aigua per davall dels límits marcats per la DMA.

7 Pel que fa a les aportacions d'aigua a l'Albufera, l'esborrany del pla de conca que entrarà en vigor a principis de 2022 no acaba de respondre «de manera clara i inequívoca» a allò consensuat prèviament per les tres administracions implicades i que va quedar establit en el Pla Especial de l'Albufera.

8 La Generalitat Valenciana i l'Ajuntament de València han formulat les seues al·legacions. L'objectiu és que el nou Pla Hidrològic responga efectivament a una necessitat fonamental: la dotació de 70 hm³ per a l'Albufera durant el període comprès entre la fi d'un cicle de cultiu i l'inici del següent, del 15 d'octubre al 15 de maig.

9 Les inversions en sanejament i intercepció d'aigües brutes són claus per a reduir la contaminació. Amb este propòsit, ja estan en marxa les obres —paralitzades entre 2012 i setembre de 2021— que desvconnectaran en gran part l'aiguamoll dels sistemes residuals i de descàrrega d'aigües pluvials contaminants en l'àmbit del Col·lector Oest.

10 L'esborrany del nou pla de conca contempla també una inversió milionària en infraestructures per part de les diferents administracions. Entre elles, la implantació de xarxes de clavegueram separatives, la construcció del Col·lector Sud i l'EDAR d'Alcàsser, i la posada en marxa de nous sistemes de sanejament i depuració.

EL LLAC EN XIFRES

23 volum mitjà del llac (hm³)

8,5 tasa de renovació de l'aigua (vegades/any)

ENTRADES D'AIGUA ANUALS (hm³) AL PARC NATURAL

280 subministraments i retorns de reg dels regadius del Xúquer i del Túria
- entrades al llac **(68 hm³)**

60 descàrrega subterrània
- descàrrega subterrània directa al llac **(39 hm³)**

50 efluents EDAR
- entrades al llac **(36 hm³)**

50 pluja sobre la marjal arrossera i el llac
- entrades al llac **(25 hm³)**

35 aportació de l'aqüífer subterrani a l'arrossar
- descàrrega per infiltració en el regadiu **(16 hm³)**

20 escorrentia superficial
- entrades al llac **(13 hm³)**

5 aigües residuals
- entrades al llac **(3 hm³)**

EIXIDES D'AIGUA ANUALS (hm³) DEL PARC NATURAL

343 desguàs (goles del Pujol, El Perellonet, El Perelló, del Rei i Sant Llorenç)
- desguàs (Pujol, Perrellonet i Perelló) **(187 hm³)**

118 evapotranspiració de l'arrossar

31 infiltració en el reg de l'arrossar

17 evaporació directa del llac i els arrossars inundats
- evapotranspiració directa del llac **(11 hm³)**

2 pèrdues en el transport i aplicació del reg

INFRAESTRUCTURES EXISTENTS

- depuradora d'aigües residuals (EDAR)
- col·lector oest
- filtre verd

INFRAESTRUCTURES EN EXECUCIÓ

- dipòsit de retenció de pluvials
- filtre verd del Túria

INFRAESTRUCTURES EN PROJECTE

- EDAR
- col·lector sud

MESURES EN PROJECTE

- més aiguamolls artificials
- recuperació d'ullals
- xarxes de clavegueram separatives
- mesures de control i seguiment
- millores agrícoles
- altres mesures ambientals i de gestió hídrica

EL LLAC AL PLA DE CONCA

210 requeriment hídric (hm³)

57,5 descàrrega suterrània
- ullals **(1,3 hm³)**

62 subministraments hivernals del Xúquer i Túria*
- estalvi actual per la modernització **(12,3 hm³)**
- estalvi futur per la modernització **(17,7 hm³)**
- excedents del tram final del Xúquer **(15 hm³)**
- excedents del Túria **(17 hm³)**

* Els estalvis totals de la modernització del regadiu de la SRX es calculen en 40 hm³ anuals: els 12,3 i els 17,7 referits sumen 30 hm³. La resta dels estalvis —10 hm³— no s'inclouen en esta dotació perquè la memòria esborrany del PH 2022-2027 diu que este volum es reserva «bé per a contribuir a les necessitats hídriques del llac o bé per a altres demandes del sistema».

> MEDI AMBIENT

l'amfibi

> MEDI AMBIENT

La modernització del regadiu: un «joc de suma zero»

Hem demanat a Carles Sanchis Ibor, investigador del Centre Valencià d'Estudis del Reg (UPV), que ens aporte una mica de llum sobre la modernització. En este article parla de la rapidesa amb què, en a penes un quart de segle, les tecnologies del reg a pressió han transformat els regadius tradicionals. I explica com la visió de la ciència i la societat civil ha evolucionat de l'aprovació unànime a un escepticisme justificat. Perquè, segons els casos, esta modernització de regadius pot unes vegades estalviar aigua, però altres, a causa de determinats efectes i paradoxes, augmentar-ne el consum. Sanchis Ibor analitza el cas de la Séquia Reial del Xúquer i l'Albufera, on alguns estudis experimentals han demostrat que la modernització, al cap i a la fi, ni suma ni resta recursos.

Un matí de finals del segle XX, uns periodistes d'una cadena estatal van visitar Vila-real per gravar les séquies de caixers de terra que portaven aigua, de gom a gom, als tarongerars. El motiu del reportatge era mostrar al noticiari de la televisió com els llauradors malbarataven l'aigua en uns sistemes de reg antics i ineficients. La narració argumentava que es balafiaven uns recursos que feien falta a tota la societat i que era necessari introduir tècniques modernes per tallar fugues i pèrdues. Científics, tècnics de l'administració i ecologistes destacaven la necessitat de reduir l'ús d'aigua mitjançant noves tecnologies i un consum responsable. Com que l'agricultura utilitzava tres quartes parts de l'aigua del país, era el sector on calia concentrar els esforços.

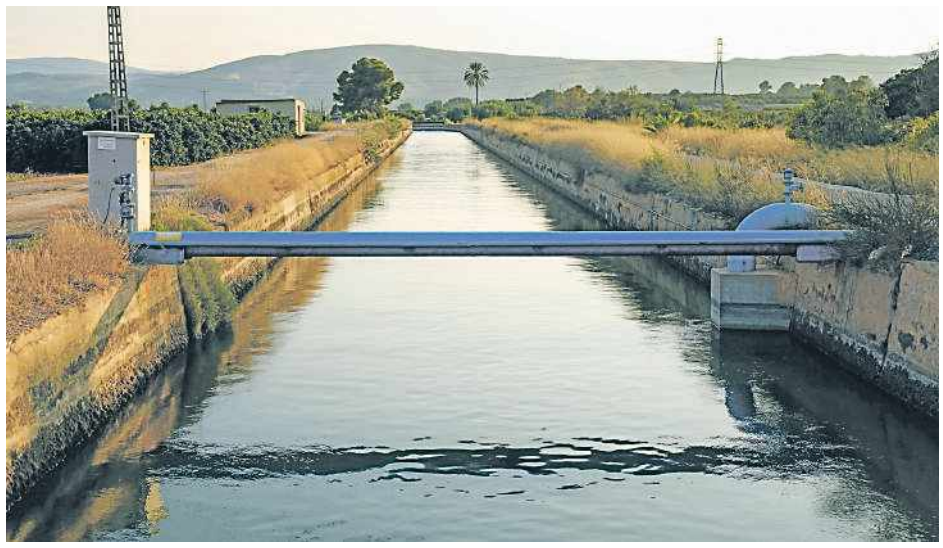

Canonada de reg pressuritzat en la Séquia Reial del Xúquer.

1995: CAL MODERNITZAR PER ESTALVIAR AIGUA
Del reg a manta al reg per degoteig

En el cas dels antics sistemes de regadiu, la solució passava per incorporar tecnologies de reg a pressió, fonamentalment pel reg per degoteig. Esta tècnica havia nascut a la dècada de 1960 als quibuts del desert del Neguev i la idea s'havia perfeccionat i disseminat arreu del món. Les canonades soterrades i les gomes van començar a reemplaçar les séquies en molts països àrids i semiàrids. Al nostre, alguns pioners havien introduït estes tècniques cap a 1980. Ràpidament aconseguien reduir significativament l'aigua que bombejaven dels pous o la que derivaven dels rius.

> «Hi ha situacions molt variades, regadius que estan generant un efecte rebot i altres en els quals ni s'estalvia ni es gasta més, sinó que s'arriba a un equilibri, amb beneficis econòmics i socials que compensen estes inversions»

La severa sequera de 1994 i 1995 és una fita clau d'este procés. Les dificultats que passaren usuaris i gestors van requerir una intensificació de les polítiques d'estalvi i, una vegada superada la crisi, les administracions promogueren i finançaren generosament la introducció del reg per degoteig. Quan es rastreja la documentació d'aquella dècada, resulta dificultós trobar veus discrepants dins una narrativa sòlida i homogènia. Articles científics, discursos polítics, reportatges de premsa, informes d'institucions i organitzacions ambientalistes repetien el mateix versicle: cal modernitzar els regadius per estalviar aigua. Entre els llauradors, va córrer boca a boca que la nova tècnica portava altres avantatges molt interessants: les produccions s'incrementaven; en molts casos es reduïen costos de producció una vegada amortitzada la infraestructura, i sobretot s'aconseguia un confort molt notable, en eliminar-se algunes tasques dures i ingrates associades al reg o a la fertilització.

L'hidrant, el venturi i el capçal començaren a substituir la parada, el roll i la paleta al lèxic dels llauradors. Les xarxes pressuritzades s'estengueren per tot arreu —hui estan presents al 75 per cent del regadiu valencià— i entre la població es va consolidar la idea que la nova tècnica contribuïa a estalviar aigua. De fet, l'aigua extreta dels aqüífers o derivada dels rius per les comunitats de regants valencianes va reduir-se entre un 25 i un 30 per cent, estenent la percepció d'estalvi entre els agricultors i entre gran part de la societat.

Ara bé, al mateix temps alguns experts acadèmics i d'organitzacions ecologistes començaren a advertir dels riscos de generalitzar estes tècniques sense estudis previs i ressaltaren la possibilitat que la instal·lació de xarxes pressuritzades provocara un efecte contrari al desitjat a escala de conca.

2015: MODERNITZAR NO ESTALVIA AIGUA
La paradoxa de l'efecte rebot

En vint anys el panorama havia canviat. En diferents llocs del món i amb distintes metodologies, alguns experts van detectar un augment de l'ús de l'aigua a escala de conca hidrogràfica en espais on s'havia introduït el reg pressuritzat. Esta inesperada conseqüència va ser nomenada «efecte rebot» i alguns autors la van comparar amb la paradoxa de Jevons, desenvolupada per l'economista britànic al segle XIX quan va descobrir que la millora en l'eficiència d'ús del carbó incrementava la demanda energètica de la indústria.

Com és possible que, si introduïm en els sistemes de reg tecnologies que usen menys aigua, al final en el conjunt d'una conca s'utilitze més aigua? La paradoxa té una (o vàries) explicacions, que no són difícils d'entendre, però que exigeixen la comprensió de la integritat del cicle hidrològic.

La primera explicació està relacionada amb el que ocorre en una parcel·la de regadiu quan es passa del reg tradicional «a manta» al reg per degoteig. L'aigua que apliquen els goters és aprofitada per la planta amb major eficiència, i la producció i l'àrea foliar de la planta creixen. Amb això es produeix una major evapotranspiració i per tant la planta consumeix més aigua que en la situació prèvia. A més, els goters són molt més efectius i l'aigua sobrera, la que no aprofita la planta en el reg a manta perquè queda estesa pel camp inundat, es redueix. Ací està, en principi, el potencial d'estalvi. Però que passa amb eixa aigua que sobra? En el reg a manta, una part s'infiltrava i anava a recarregar els aqüífers i una altra passava de camp a camp o era drenada per escorredors cap a altres parcel·les, barrancs o aiguamolls. En el reg per degoteig eixa aigua ja no arriba a la parcel·la, i per tant ja no es converteix en aigua subterrània ni passa a altres camps o altres ecosistemes. És l'estalvi local, el que observa el llaurador, però és una aigua que ja no passa a altres llocs i que per tant, s'ha de reposar per altres vies. En definitiva, és el que s'anomena un joc de suma zero. L'aigua que l'agricultor deixa d'utilitzar és quasi exactament —varia segons els cultius i condicions— la que deixa de recarregar aqüífers i abastir altres ambients.

Altres paradoxes

La situació pot complicar-se una miqueta més si es produeixen determinades pràctiques en l'agricultura i la gestió de l'aigua, les quals donen lloc a altres paradoxes, que fan que el joc de suma zero passe a ser una resta.

Primerament, hi ha hagut casos en què, per falta de formació d'alguns agricultors, estos han aplicat per degoteig els mateixos volums que empraven en el reg a manta, i també instal·lacions que per errades constructives o de disseny no han servit adequadament a la finalitat per a la qual foren projectades.

> «Com és possible que, si introduïm en els sistemes de reg tecnologies que usen menys aigua, al final en el conjunt d'una conca s'utilitze més aigua?»

La segona d'estes paradoxes addicionals es produeix si l'agricultor, veient que ha deixat d'usar un terç de l'aigua que emprava anteriorment, decideix canviar de cultiu i introduir un altre que consumeix més aigua o bé intensificar la producció ficant un segon cultiu o un marc de plantació més dens. En eixe cas l'estalvi s'esfuma, i afegit a les pèrdues de recàrrega d'aqüífers i retorns, fa que passem a tindre comptes negatius.

La tercera està relacionada amb l'ampliació de regadius. Si l'agricultor pensa que, donat que usa menys aigua, pot ampliar la superfície cultivada sobre antics secans i regar-la amb l'aigua teòricament estalviada, fa novament que l'estalvi des-

aparega i que en conjunt, com en el cas anterior, perdem aigua en comptes de conservar-la.

Però la culpa d'esta mala praxis no és només d'alguns agricultors. Moltes vegades, i açò és més greu, són les mateixes administracions les que promouen estes ampliacions a partir d'estalvis inexistents i fins i tot, les incorporen a la planificació hidrològica, destinant un aigua que només està en els papers, que no existeix, a zones molt llunyanes de la conca.

Una volta dit açò, convé fer tres aclariments importants. Primer, que estes consideracions procedeixen de càlculs en parcel·la, i no tenen en compte que, efectivament, la pressurització sí que és capaç de produir alguns estalvis reals en altres parts del sistema de reg, com ara les conduccions principals, quan se substitueixen els grans canals formigonats a cel obert per conduccions a pressió. Segon, que en tots els cultius no és igual el balanç entre l'aigua consumida, l'aigua que recarrega els aqüífers i la que escorre cap a altres camps. I tercer, que no a totes les regions es produeixen estes desafortunades pràctiques d'intensificació i ampliació a les quals hem al·ludit. Hi ha situacions molt variades, espais que han aprofitat bé els avantatges d'estes noves tecnologies, regadius que estan generant un important efecte rebot i altres en els quals ni s'estalvia ni es gasta més, sinó que s'arriba a un equilibri, però s'obtenen altres beneficis econòmics i socials que compensen estes inversions.

I a l'Albufera què?

La modernització de regadius a l'entorn de l'Albufera s'ha limitat a la Séquia Reial del Xúquer —no s'ha plantejat a l'Horta de València ni als regs de Sueca i Cullera—, i allí han concorregut una sèrie de condicions que limiten l'efecte rebot. Ni s'estan intensificant els regadius, ni s'estan introduint cultius més demandants d'aigua, ni tampoc no es pot ampliar la superfície regada, perquè les terres adjacents ja estan en reg.

Per fortuna, com s'ha pogut demostrar en estudis experimentals desenvolupats per la Universitat Politècnica de València, el tipus de cultiu (arbori) i el marc de plantació afavoreixen que no es produïsca un efecte rebot en parcel·la, si bé tampoc no hi ha estalvis reals. És un joc de suma zero, l'aigua estalviada és quasi exactament la que deixa de infiltrar-se en l'aqüífer o de passar als camps adjacents. En conseqüència, gran part de l'aigua estalviada és aigua que abans arribava artificialment a l'Albufera —era una introducció humana, no del cicle natural— i ara no hi arriba.

El risc d'una minva dels retorns de reg

Esta consideració no es va tindre en compte inicialment. L'any 1998 el Pla de Conca del Xúquer estipulava que els estalvis de la modernització dels regadius de la Ribera servirien per alimentar el transvasament Xúquer-Vinalopó i atendre altres demandes de la conca. Eixe mateix any, una tesi doctoral alertava que la modernització de regadius a l'entorn de l'Albufera podia provocar «una significativa reducció dels aportaments» a l'hidrosistema albuferenc i reclamava una anàlisi rigorosa de la qüestió. Per un costat, l'administració mirava de promoure l'efecte rebot a costa de la reducció de la recàrrega d'aqüífers i dels retorns de reg, i per altre els experts advertien dels riscos per a l'Albufera.

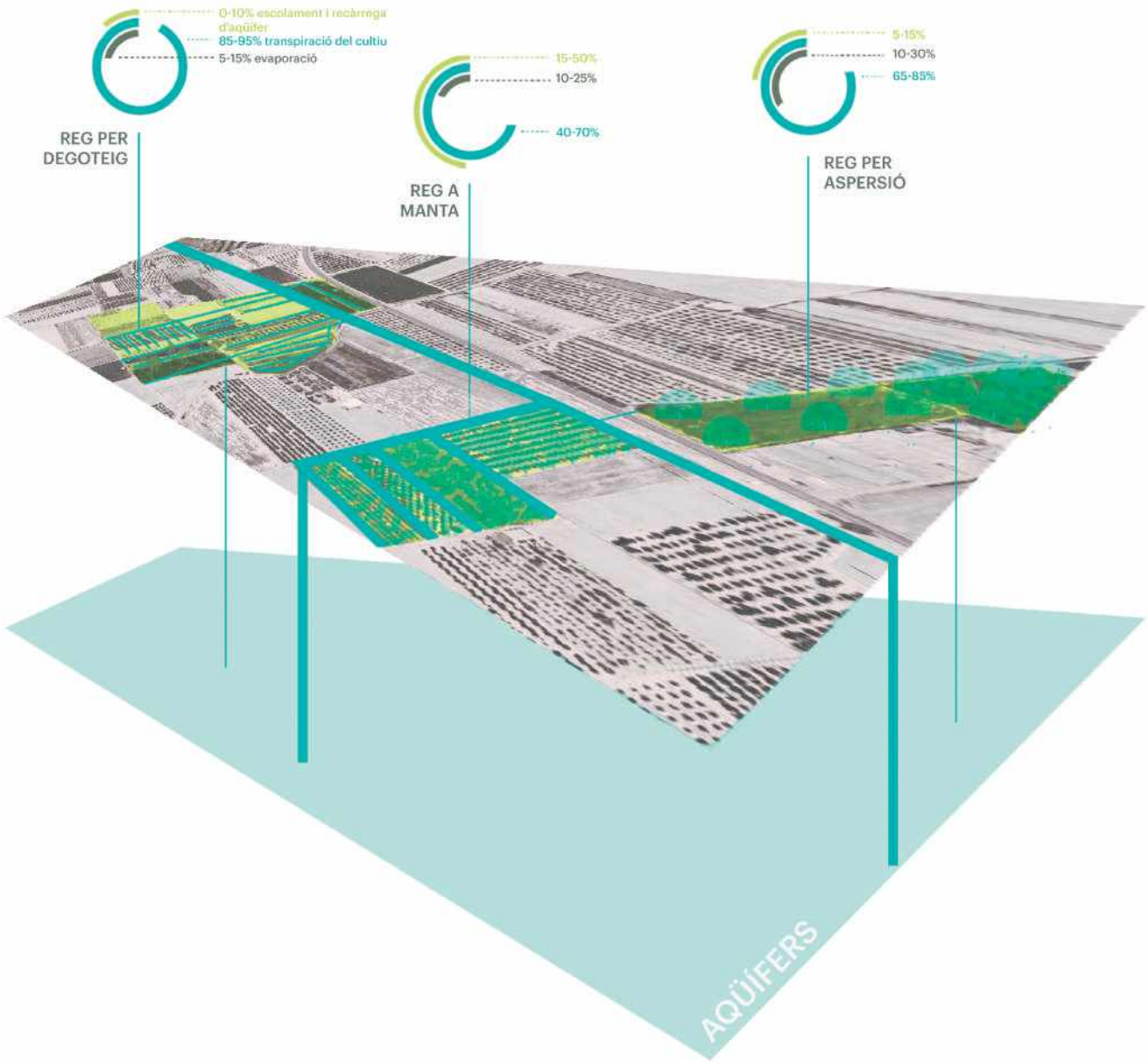

La paradoxa del reg tecnificat resulta de la constatació que un menor ús d'aigua no implica un menor consum d'aigua. Pel conegut com a «efecte rebot», l'augment de l'eficiència en l'ús de l'aigua mitjançant la modernització del regadiu pot elevar el seu consum a escala de conca i detraure amb això recursos per a ús ambiental. Això ocorre en part perquè, en el reg tecnificat, es redueixen en general els retorns d'aigua i augmenta l'evapotranspiració.

> «L'hidrant, el venturi i el capçal començaren a substituir la parada, el roll i la paleta al lèxic dels llauradors»

Els temps van córrer a favor de l'Albufera, les obres es retardaren i durant la primera dècada del segle pràcticament només s'executà la conducció principal pressuritzada, es a dir, la part del sistema on es produeixen estalvis reals. Eixos estalvis, segons la Confederació Hidrogràfica del Xúquer, foren destinats a cobrir part del dèficit del conjunt de la conca. Són estalvis reals generats pels agricultors de la Ribera que han anat lluny de la Ribera.

L'avanç de la modernització de la Séquia Reial va ser molt més lent de l'esperat, per l'incompliment dels compromisos financers de l'Estat, i mentrestant es va produir el canvi de paradigma que hem esmentat. La investigació científica va posar de relleu que, en la major part dels casos, el reg per degoteig no generava estalvis reals i les administracions començaren poc a poc a ser conscients de la inexistència d'estalvis.

Compensacions per a l'aiguamoll

En 2015, quan la modernització a penes havia passat a la vora nord del Magre, la que pot afectar l'Albufera, es va produir un canvi significatiu a la normativa. El Pla de Conca de 2015-2021 va reconèixer que l'Albufera devia ser compensada per cada sector que es modernitzara en la Séquia Reial, mitjançant l'enviament directe d'aigües del Xúquer, en proporció a l'àrea transformada. D'esta manera, no només s'evitava l'efecte rebot a l'Albufera, sinó que a més es produïen dos beneficis addicionals. Primer, un significatiu descens de l'aportació de nitrats i fòsfor d'origen agrícola, ja que el reg per degoteig a rebaixat en un 50 per cent l'aplicació d'estos nutrients. Segon, que esta aigua del Xúquer que abans arribava a l'estiu, quan menys falta fa a l'Albufera perquè en eixa època ja entra tota la de l'arrossar, es pot introduir a la tardor i l'hivern, quan és més necessària per a l'ecosistema.

Enguany han arribat 12 hm^3 i l'any que ve en podrien ser 15. L'esborrany del Pla de Conca 2022-2027 manté esta mesura fins a 30 hm^3 i deixa altres 10 hm^3 per a la culminació de les obres de modernització, després de 2027. Caldrà vigilar el compliment d'este principi per assegurar que l'Albufera no perd ni una gota d'aigua per la modernització i aprofita els avantatges d'este procés de transformació, rebent-la de més qualitat i a l'època en què és més necessària.

CARLES SANCHIS IBOR

Investigador del Centre Valencià d'Estudis del Reg (UPV), doctor en Geografia i professor de la Universitat de València, vocal del Patronat de la Fundació Assut, president de la Junta Rectora del Parc Natural de l'Albufera.

> ADMINISTRACIÓ

Arancha Fidalgo

«Si les administracions continuem treballant juntes, l'Albufera aconseguirà els objectius ambientals per a 2027»

Des de principis de 2020, Arancha Fidalgo és cap de l'Oficina de Planificació Hidrològica de la Confederació Hidrogràfica del Xúquer, departament en el qual ha estat vint anys ocupant diferents llocs de responsabilitat; més o menys el mateix temps que porta en vigor la Directiva Marc de l'Aigua. Pel que fa a la demarcació del Xúquer, ella porta les regnes d'una planificació que entra ara en el seu tercer i últim cicle (2022-2027), l'objectiu inajornable del qual és recuperar el bon estat de les masses d'aigua i els ecosistemes associats. Entre ells, l'Albufera.

—És possible aconseguir el bon estat de les masses d'aigua alhora que satisfer la demanda creixent d'este recurs cada vegada més escàs?

—Els plans hidrològics de tercer cicle s'enfronten al repte de garantir la seguretat hídrica per a les persones, la biodiversitat i les activitats socioeconòmiques, adaptant-se alhora al canvi climàtic. En el pla 2022-2027, hi ha una reducció en les demandes i en l'assignació de recursos per als diferents usos concorde a este escenari de menor disponibilitat d'aigua. Una novetat del futur Pla Hidrològic és que contempla el canvi climàtic com un aspecte essencial en la planificació.

—S'aconseguirà l'objectiu?

En això se centren els esforços, en la inajornable consecució dels objectius ambientals en 2027. Les mesures del Pla Hidrològic pretenen aconseguir el bon estat tant per a les masses d'aigua superficial com per a les d'aigua subterrània. L'excepció són algunes masses d'aigua subterrània que no aconsegueixen el bon estat químic pel seu contingut en nitrats, els horitzons de compliment de les quals s'allarguen a 2033 i 2039.

«En sanejament i depuració, la millora del Col·lector Oest i de les xarxes unitàries dels municipis que voregen el parc natural és clau»

—Què representa l'Albufera en el conjunt de la conca del Xúquer?

—El valor ambiental i la biodiversitat que aporten els aiguamolls són enormes. Per això formen part del Registre de Zones Protegides i se'n fa seguiment de l'estat ecològic i químic. L'Albufera és la zona humida emblema de l'àmbit de la Confederació Hidrogràfica del Xúquer, i la seua recuperació és una preocupació fonamental. Per això se li ha dedicat un dels 15 epígrafs en l'Esquema de Temes Importants del procés de planificació, juntament amb altres assumptes clau com la contaminació difusa per nitrats i productes fitosanitaris o la gestió sostenible de les aigües subterrànies, per nomenar alguns.

—Un entrebanc reconegut en el mateix Esquema de Temes Importants ha sigut la falta d'entesa i coordinació entre les diferents administracions amb responsabilitats en l'Albufera.

—Per a la recuperació de l'Albufera és necessària la implicació de les tres administracions responsables. I fa uns anys que col·laborem en esta línia. Per aconseguir la finalitat de la planificació, la qual és atendre alhora els usos i complir els objectius ambientals, treballem en trobar punts de consens entre totes les parts interessades.

—Quins són els punts clau d'este «tema important»?

—S'ha de posar èmfasi a millorar la qualitat de l'aigua que rep l'estany, millorar el sanejament i la depuració de l'entorn i millorar les pràctiques agrícoles per a reduir la contaminació difusa. També, a incrementar estes aportacions d'aigua neta; però això últim per si sol no recuperarà l'estat ambiental de l'Albufera.

—Precisament, tornant a la necessitat d'acord entre les administracions, la normativa del Pla Hidrològic 2015-2021 establia l'obligatorietat d'elaborar un Pla Especial de l'Albufera consensuat.

—I així s'ha fet. Les administracions estem satisfetes d'haver realitzat entre totes un diagnòstic de l'estat de l'Albufera i d'establir les actuacions necessàries per avançar en la recuperació ambiental. I crec que totes tenim l'interès i el compromís d'executar les mesures consensuades.

«Totes les administracions implicades tenim l'interès i el compromís d'executar les mesures consensuades»

—En fem un repàs?

—Una de les línies d'actuació principals se centra en incrementar l'aportació d'aigua neta a l'Albufera mitjançant l'establiment d'un vincle hídric a través de la Séquia Reial del Xúquer, el baix Xúquer i, pel que fa al Túria, a través de les comunitats de regants de Favara i la Séquia de l'Or. Sobre la correcció de les deficiències en sanejament i depuració, la millora del Col·lector Oest i de les xarxes unitàries dels municipis que voregen el parc natural és clau.

—Què disposa l'esborrany del nou pla de conca per a incrementar la quantitat i la qualitat de les aportacions hídriques?

—L'execució de les obres de modernització, amb un import d'inversió de 63 milions d'euros, és fonamental per avançar en l'increment d'aigua de bona qualitat, ja que el volum estalviat en millorar l'eficiència d'estos regadius s'aportaria de forma directa a l'Albufera. D'altra banda, també s'està buscant una nova via d'aportació d'aigua des del tram baix del Xúquer. A més, es plantegen inversions en sanejament i depuració, com és la nova solució de l'Horta Sud, la qual es localitzarà previsiblement a Alcàsser, estimada en 90 milions d'euros. Són inversions que corresponen tant a l'Administració General de l'Estat com a la Generalitat Valenciana.

—Què implica la modernització de la Séquia Reial del Xúquer?

—La modernització dels regadius suposa una reducció dels retorns tant a l'Albufera com al Xúquer. Per això, en el cas de l'Albufera, es preveu compensar esta disminució amb una aportació directa del riu, amb una aigua de millor qualitat, ja que conté menys fertilitzants i nutrients. Quant al Xúquer, el Pla Hidrològic estableix un règim de cabals ecològics que per norma ha de complir-se.

—Les obres de construcció dels tancs de tempesta, una de les infraestructures necessàries per a evitar l'entrada de contaminants a l'Albufera, s'han reprès després de vora deu anys paralitzades. Quines altres infraestructures destacaria?

—Sí, estes obres s'han reprès l'estiu passat. A més, a l'entorn de l'Albufera, està disposat que es realitzen les obres d'adequació i millora del sistema de tractament i depuració de l'EDAR de Torrent. Pel que fa al sanejament, es preveu la implantació de xarxes de clavegueram separatives en alguns municipis dels voltants del parc natural.

—Es recuperarà finalment l'Albufera?

—Les dades de l'evolució de la clorofil·la proporcionades per les xarxes de control evidencien una reducció de la seua concentració als darrers anys. Si les administracions continuem treballant juntes, l'Albufera aconseguirà els objectius ambientals per a 2027. I així ho hem plantejat en el Pla Hidrològic de conca. En tot cas, per això és necessari que totes les administracions executen les mesures de la seua competència.

V. L.

> SOCIETAT CIVIL

Francesc La Roca

«Ara per ara, la promesa de modernitzar el regadiu per dotar d'aigua a l'Albufera és falsa»

Francesc La Roca és soci fundador de la Fundació Nova Cultura de l'Aigua (FNCA) i, fins que es va jubilar, ha sigut professor d'Economia Aplicada de la Universitat de València. Sempre atent a la relació entre l'ecologia i l'economia —termes necessàriament anàlegs—, entesa esta com a ciència social, i superant el vell estructuralisme hidràulic interessat bàsicament en la gestió de volums i el trasllat de recursos d'un lloc a un altre, La Roca representa una altra visió, una «nova cultura de l'aigua».

—Què és la nova cultura de l'aigua?
—Una visió de l'aigua que, a partir de l'anàlisi científica multidisciplinària, apel·la a la responsabilitat necessària d'incorporar-ne l'ecologia. I que, d'acord amb això, propugna un canvi en la política de l'aigua que, front a la mirada elemental de l'estructuralisme hidràulic, més pendent de transvasaments i l'administració de volums, atenga totes les implicacions, inclosa la funció social.

—Fins a quin punt és nova?
—No és nova en el temps, però sí ho és si considerem que encara no s'ha atès com cal. El primer congrés de la NCA es remunta a 1998, a l'època dels primers plans hidrològics, al temps immediatament anterior a l'aprovació de la Directiva Marc de l'Aigua (DMA), norma europea que, malgrat alguns aspectes neoliberals, té un enfocament clarament ecològic i exigeix precisament la incorporació d'una mirada multidisciplinària a esta planificació, donat que té l'objectiu d'assolir el bon estat ecològic de les masses d'aigua com a condició necessària per a garantir-ne els usos a llarg termini.

—Però, hi ha la inèrcia de la vella política.
—I tota una herència de sobreexplotació, de contaminació... Fa quaranta anys que els aqüífers litorals afronten l'amenaça i l'agressió de la salinització, de la sobreextracció derivada de l'ocupació turística i residencial, de la intensificació agrícola, de la contaminació per l'ús de fitosanitaris i adobs... Ara toca gestionar les conseqüències d'una planificació que no ha tingut en compte els límits dels ecosistemes i s'ha enfocat des d'una perspectiva d'oferta, obstinada a portar l'aigua allà on fóra demanada, obstinada a protegir el medi ambient secundàriament, per mandat i sense limitar cap assignació ni cap ús. Això significa no entendre ni assumir que l'ecosistema no dóna per a mantindre tots els usos.

—Però, en algun aspecte haurem avançat.
—Hem avançat lleugerament en la democratització. Els organismes de planificació de conca són ara més transparents i entenen millor el que significa donar veu als ciutadans. Però, en contrast, no han desenvolupat els elements econòmics. I tampoc no han assumit l'objectiu prioritari de la DMA. Els plans de conca segueixen nedant entre dues

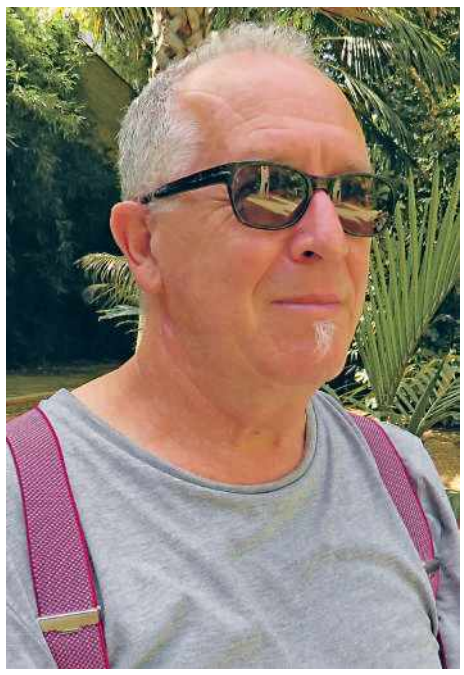

aigües: el mandat ambiental i la satisfacció de les demandes.

—I això té conseqüències en el baix Xúquer, l'Albufera…
—Ací, els problemes es deriven sobretot de la sobreexplotació de l'aqüífer de la Manxa Oriental, tolerada durant massa temps, des d'aquell pacte entre les comunitats de Castella-la Manxa i València, liderada aleshores per un conegut delinqüent; un pacte que, sota el lema de «agua para todos», lema que en realitat volia ser «agua para todo», va implicar que es repartiren els drets a l'aigua per damunt de les possibilitats del sistema.

> «La planificació hidrològica segueix sense entendre ni assumir que l'ecosistema no dóna per a mantindre tots els usos»

—S'ha frenat esta sobreexplotació?
—Des de principis de segle, en produir-se el canvi de marc de la política d'aigües, es reconeix la divergència entre els drets atorgats i les capacitats reals del sistema, però no hi ha una adaptació real dels usos a les disponibilitats. A això responen solucions cosmètiques com la modernització del regadiu de la part baixa del Xúquer i la substitució de bombaments en la part de dalt, solucions que perpetuen el problema de la sobreexplotació. És a dir, no hi ha un ajustament entre l'aigua que s'extrau i l'aigua que es recarrega anualment.

—Ja que parlem de modernització…
—La modernització, segons i com, té la seua funció i el seu sentit. Però, també pot tindre efectes negatius. Hi ha d'una banda els impactes ambientals, com la desaparició dels retorns de reg que han arribat tradicionalment a l'Albufera, i hi ha uns altres efectes no tan visibles, conseqüència de la centralització i tecnificació dels sistemes de reg; efectes que obrin el camí de la privatització de la gestió de l'aigua. Són riscos socials, econòmics, amenaces que amaguen alguns avantatges indubtables, com l'estalvi de cabals aplicats en parcel·la, la possible reducció de la contaminació per nitrats i l'augment de la rendibilitat i la comoditat per a l'agricultor.

—Però, l'Albufera rebrà els cabals estalviats en la modernització. O no és així?
—Ara per ara, la promesa de modernitzar per dotar d'aigua a l'Albufera és falsa. De fet, les organitzacions que integrem la Xarxa per una Nova Cultura de l'Aigua al Xúquer no tenim constància d'on han anat a parar els cabals estalviats en els sectors modernitzats. I no hi ha tampoc una avaluació de conjunt dels impactes ambientals derivats d'esta política. S'han avaluat alguns projectes parcials i uns altres s'han acollit a unes declaracions d'impacte obsoletes, de 1996 i 1998, en les quals es diuen coses com que la modernització no tindrà efectes sobre l'Albufera.

—D'ací que la Xarxa haja reclamat a la ministra Teresa Ribera la suspensió de les actuals obres de modernització.
—Hem demanat la paralització del sector 7 a Massalavés perquè no hi ha una avaluació d'impacte ambiental. De resultes d'algunes converses, suposem que la resposta del Ministeri serà negativa, però hem constatat que l'Administració assumeix la necessitat d'avaluacions adients i que la nostra reclamació té suficient entitat com per a pensar que, si algú demanara la suspensió cautelar per via judicial, es podria paralitzar tot el procés de modernització.

—Canvia alguna cosa el nou pla de conca?
—A banda de la propaganda i algun detall cosmètic, la característica principal és la continuïtat respecte als anteriors plans i el manteniment de l'statu quo dels usuaris fins al límit d'allò possible. Hi ha alguns ajustos marginals a la baixa d'assignacions respecte a drets concessionals, alguna variació en la presentació dels cabals ambientals, però, sobre tot, hi ha la renúncia a intervindre sobre les causes del deteriorament de les masses d'aigua. El Ministeri no ha assumit encara la idea, feta llei per la DMA, que la satisfacció de les necessitats hídriques dels ecosistemes és una restricció prèvia al repartiment de cabals per als diferents usos.

> «En el nou pla de conca, hi ha la renúncia a intervindre sobre les causes del deteriorament de les masses d'aigua»

—Aconseguirem l'objectiu marcat per a 2027 per la Directiva Marc de l'Aigua?
—A l'esborrany presentat, no s'han resolt, ni des del punt de vista metodològic, ni des d'una perspectiva instrumental ni tampoc normativa, els aspectes econòmics, especialment la recuperació de costos en aplicació del principi de qui contamina paga. Qüestions polèmiques, com ara la incorporació de l'aigua procedent de dessaladores o l'assignació de cabals a l'Albufera, no queden resoltes sinó envoltades de vaguetats. I es manté la sobreexplotació de l'aqüífer de la Manxa Oriental.
La transició hídrica cap a un model de protecció del funcionament en bon estat del sistema de renovació natural de les aigües implica també una transició dels enfocaments d'oferta cap a la gestió de la demanda que està totalment absent en el nou pla. La manca d'ambició política per a actuar sobre els usos de l'aigua junt amb la creixent pressió derivada del canvi climàtic no fa sinó ajornar a un futur indeterminat la resposta als problemes actuals, contribuint així a agreujar-los. Efectivament, no s'aconseguirà l'objectiu. No hi ha lloc per a l'optimisme.

V. L.

> REGANTS

Juan Valero de Palma

«La modernització de regadius de la Séquia Reial del Xúquer és l'única manera de salvar la nostra agricultura»

Juan Valero de Palma, secretari general de la Séquia Reial del Xúquer, defensa la modernització del sistema de reg en les prop de 16.000 hectàrees de cultius de cítrics, caquis, fruiters i hortalisses que gestiona esta històrica comunitat de regants en una vintena de pobles de la Ribera i l'Horta Sud. Un procés que, assegura, no afectarà negativament l'Albufera, on es mantindrà el sistema de séquies per a continuar proveint 4.500 hectàrees d'arrossar i satisfer les necessitats ambientals de l'aiguamoll.

—L'Albufera no s'entén sense la Séquia Reial del Xúquer.

—La Séquia Reial del Xúquer va jugar un paper fonamental en la configuració de l'Albufera, un ecosistema d'aigua dolça la transformació del qual és relativament recent. Durant milers d'anys, va haver un golf entre les desembocadures del Túria i el Xúquer que, per efecte dels corrents marins, es va tancar amb un cordó dunar i va quedar com un estany d'aigua salobre. L'Albufera d'aigua dolça que coneixem hui és en gran part resultat de l'ampliació del regadiu de la Séquia Reial al segle XVIII, un projecte que va contribuir a la dessalinització de l'estany. Esta relació històrica va provocar que la nostra institució recolzara ja en 1986 la creació del Parc Natural de l'Albufera i col·laborara des del principi dins de la Junta Rectora.

—La modernització de regadius de la Séquia Reial està generant suspicàcies per l'afecció que pot tindre en el parc natural.

—Per a la nostra comunitat de regants, cuidar el medi ambient sempre ha sigut fonamental. Els nostres cultius i la nostra manera de vida depenen de l'aigua i per a poder mantindre'ls necessitem avançar cap a una agricultura viable i més sostenible. L'Albufera forma part del paisatge de la Séquia Reial, la sentim com a part nostra i per això des del primer moment hem volgut fer compatibles la nostra necessitat d'avançar i el manteniment del parc natural. Des d'este convenciment hem treballat perquè el Pla Hidrològic establira que tots els recursos generats amb la nostra modernització, fins a 30 hm^3, foren destinats exclusivament al parc natural. Cal tindre en compte que el sistema Xúquer es troba en un equilibri molt precari entre recursos disponibles i demandes d'aigua. S'han reduït els recursos més d'un 30 per cent i s'han incrementat les demandes en 500 hm^3 anuals. Segons l'actual Pla Hidrològic, el sistema arrossega un dèficit de 195 hm^3, i són precisament les obres de modernització de regadius les que poden generar nous recursos per al parc natural.

—Com funciona esta assignació?

—Els recursos sobrants que genera la modernització només poden ser utilitzats per a atendre els requeriments ecològics de l'Albufera. En la Séquia Reial, posem a la disposició de l'Albufera l'aigua que ens requereixen en el moment i lloc que es necessita. És un acord que ja està en marxa. De fet, este any hidrològic hem derivat 12,36 hm^3 al parc natural. El control d'estos cabals es fa de manera conjunta per la Confederació Hidrogràfica del Xúquer, la direcció del Parc Natural de l'Albufera i la pròpia Séquia Reial del Xúquer, amb el suport de l'Ajuntament de València. A mesura que avance la modernització, l'Albufera disposarà de més recursos.

> «En la Séquia Reial, posem a la disposició de l'Albufera l'aigua que ens requereixen en el moment i lloc que es necessita. És un acord que ja està en marxa.»

—Al cap i a la fi, es tracta que l'aigua que s'estalvia amb el reg per degoteig substituïsca la dels retorns del reg tradicional.

—Efectivament, amb este acord posem a la disposició de l'Albufera una aigua de millor qualitat perquè el reg per degoteig redueix fins a un 50 per cent l'ús de fertilitzants i adobs i, en conseqüència, la contaminació difusa, com exigeix la Directiva de Nitrats. A més, l'aplicació d'herbicides també és considerablement inferior perquè es redueix la zona banyada del camp i amb això l'aparició de males herbes. Tot això redunda en una millora de la qualitat de l'aigua que arriba a l'Albufera.

—Però, la Xarxa per una Nova Cultura de l'Aigua al Xúquer ha demanat al Ministeri de Transició Ecològica que paralitze les obres del sector 7 per no disposar d'avaluació ambiental.

—L'avaluació ambiental global de la modernització de la Séquia Reial es va realitzar en 1998 i, dins del Pla Hidrològic vigent, ha hagut de nou una declaració ambiental estratègica favorable dictada per la Secretaria d'Estat de Medi Ambient. La legislació ambiental obliga a sotmetre els projectes de modernització a tramitació ambiental. Així s'ha fet amb els projectes ja executats i es farà també amb els projectes pendents. Per tant, no estem d'acord amb la sol·licitud de paralització de les obres de transport del sector 7. D'altra banda, sempre hem advocat per aconseguir consensos en esta matèria. I no podem oblidar que les obres de modernització han rebut el suport de nombroses administracions, entre elles el propi Ajuntament de València. Tenim voluntat de dialogar i aconseguir punts d'acord amb les associacions ecologistes perquè compartim amb elles la necessitat de garantir l'aigua per a l'Albufera.

—Què suposa la modernització per a la Séquia Reial del Xúquer?

—Acabar la modernització de regadius és un projecte prioritari perquè ens permet garantir el futur de l'agricultura que es realitza a la Ribera del Xúquer. La Séquia Reial rega més de 21.000 hectàrees de cultius d'arrossars, cítrics i hortalisses. Som un important actiu agrícola i econòmic de la Comunitat Valenciana, ja que comptem amb 25.000 regants i generem sis mil ocupacions directes. La modernització garanteix la viabilitat perquè redueix els costos de producció, millora la qualitat de les collites i contribueix a resoldre un dels grans reptes de l'agricultura actual: el relleu generacional. La modernització de regadius millora la qualitat de vida dels agricultors, ja que poden accedir a la informació i la gestió del reg de la seua parcel·la via web. Hem constatat que el reg per degoteig redueix el número de parcel·les sense cultivar, en resultar més còmoda i rendible l'explotació dels cultius. Pel que fa al medi ambient, el nostre projecte de modernització és sostenible des del punt de vista energètic. En utilitzar la pressió natural per la diferència de cota entre l'embassament de Tous i la zona regable, és possible regar a degoteig sense cost energètic. A més, els capçals de reg funcionen amb energia fotovoltaica.

—I què passa amb les séquies si ja no porten aigua per al reg?

—L'entrada en servici d'una zona en reg per degoteig suposa deixar d'usar les séquies existents que queden alliberades per a portar aigua a l'Albufera. La modernització de la Séquia Reial del Xúquer manté la major part de la xarxa de séquies ja que estes també tenen la funció de desguàs en període de pluges. A més, han de conservar-se totes les séquies que aporten aigua a l'arrossar ja que este cultiu s'ha de mantindre en tot el perímetre de l'Albufera, de la qual tots els valencians ens sentim tan orgullosos.

> ADMINISTRACIÓ

Sergi Campillo

«Al·leguem perquè el nou Pla Hidrològic garantisca les assignacions d'aigua necessàries per al Parc Natural»

Sergi Campillo, vicealcalde de València, traslleix la condició de biòleg i guarda el bon record de la seua tesi doctoral sobre una espècie de rotífer planctònic que també el va portar llavors a l'aiguamoll. I li estimula la responsabilitat de ser regidor delegat de Devesa-Albufera, l'objectiu «dialogat però irrenunciable» de «vore resolts els problemes i satisfetes les demandes d'aigua per a l'Albufera en el nou pla de conca del Xúquer».

—L'Albufera sempre és un bon pretext per a l'Ajuntament de València.

—Pel que fa a manteniment i conservació, som de llarg l'Administració que més inverteix a l'Albufera. De fet, hem licitat el nou contracte de conservació per 1,3 milions d'euros anuals. A propòsit, seria molt desitjable que també la Generalitat Valenciana, gestora del parc natural, i els Ajuntaments dels principals pobles riberencs tingueren contractes de conservació per a la part del territori que els pertoca.

—Què hem d'entendre els valencians que significa l'Albufera?

—A València, sabem cada dia més de la necessitat de conservar els nostres espais naturals. Les persones anem guanyant consciència de l'efecte tan poderós que tenim sobre la natura, que fins i tot som capaces de canviar el clima. I anem ensenyant-nos també que els espais naturals tenen uns efectes beneficiosos sobre les comunitats humanes del voltant, allò que diem servicis ecosistèmics. L'amortiment de plogudes torrencials i avingudes, per exemple. Quin preu té això? Quant ens costaria recuperar-nos després de cada inundació? Quant val l'arròs que produeix l'Albufera? Es pot quantificar la seua aportació a la cuina i la cultura valencianes? Quin valor té el paisatge? I l'oxigen que produeix el bosc de la Devesa? Més enllà d'una qüestió romàntica i moral, que també, cada vegada som més conscients que l'Albufera té un valor incalculable i ben tangible.

«La pèrdua dels retorns del reg tradicional ha de compensar-se, i per tant els estalvis de la modernització han d'anar enterament a l'Albufera»

—Quins són els grans reptes?

—En tenim dos principals. Un és resoldre definitivament el problema de l'entrada d'aigües residuals. I tant l'Estat com la Generalitat, dins d'un pla de sanejament tendent a recuperar la qualitat ambiental de l'Albufera, ja han anunciat inversions. L'altre desafiament és determinar en el nou Pla Hidrològic del Xúquer la dotació hídrica necessària perquè esta zona humida continue sent precisament això: una zona humida.

—Açò últim és paradoxal.

—La gran paradoxa és que, després de declarar-se la protecció de l'Albufera com a zona humida, l'aiguamoll ha anat patint una disminució radical de les aportacions del Xúquer per causa del desenvolupament ingent de regadius, principalment a la Manxa Oriental, i l'augment d'altres demandes d'aigua. Paradoxal és que, dels més de tres cents hectòmetres cúbics anuals que rebia l'Albufera abans de la protecció com a Parc Natural, actualment les aportacions del riu fins i tot han desaparegut per complet alguns anys. Este és el gran problema que cal solucionar: l'entrada al sistema d'aigües de qualitat en quantitat suficient, principalment del Xúquer.

—Perquè siga així, la modernització del regadiu és un avantatge o un inconvenient?

—En un escenari de canvi climàtic i restriccions d'aigua creixents, especialment a la capçalera del Xúquer, hem d'assumir esta realitat, ser responsables i acceptar que, allà on es puga modernitzar el reg per millorar l'eficiència en l'ús de l'aigua, s'haurà de fer. Però, la pèrdua dels retorns del reg tradicional ha de compensar-se, i per tant els estalvis han d'anar enterament a l'Albufera. Esta és la condició: donem suport a la modernització de la Séquia Reial sempre que els cabals estalviats es destinen a l'Albufera.

—Resoldrà el nou Pla Hidrològic esta situació?

—La sensació és agredolça. D'una banda és molt positiu que el Pla incorpore les actuacions i les inversions per a la millora del sanejament i la depuració acordada en el Pla Especial de l'Albufera, les quals són claus per a la recuperació de la bona qualitat ambiental. Però, d'altra banda, pel que fa a les dotacions d'aigua, n'hi ha algunes indefinicions. Tot i que, per primera vegada, un pla de conca reconeix expressament que l'Albufera té uns requeriments hídrics durant l'època en què no es cultiva l'arròs, d'octubre a maig, l'esborrany no és taxatiu a l'hora de garantir l'assignació ambiental anual de 70 hectòmetres cúbics consensuada en el Pla Especial.

—Amb la publicació de l'esborrany, es va obrir un període de consulta pública fins a desembre. Ha fet al·legacions l'Ajuntament de València?

—València té una singular responsabilitat pel que fa a un nou Pla Hidrològic que ha de permetre la recuperació de la qualitat ambiental de l'aiguamoll mitjançant una dotació d'aigua acordada. I això s'ha de fer per a 2027. Esta negociació, per tant, és crucial. I tenim molt clar que, si no es veuen satisfetes les necessitats concretes, estipulades en una reserva addicional d'aigua de 70 hectòmetres cúbics a l'any, arribarem on calga per reclamar-les. El primer pas és fer-ne al·legacions perquè es garantisquen taxativament estes assignacions.

—A banda del manteniment i la conservació que l'Ajuntament de València fa anualment de la Devesa i l'estany, quins projectes té pel que fa a la recuperació de la qualitat ambiental de l'Albufera?

—Un projecte molt important, valorat en vora dos milions d'euros, és el del dragatge de la carrera de la Reina i la Sequiota, les dues grans séquies que connecten l'Albufera amb la mar per les goles del Perellonet i el Perelló. El dragatge facilitarà la circulació i la renovació de l'aigua i, per tant, la millora de l'estat ambiental.

«Si no es veuen satisfetes les necessitats concretes, estipulades en una reserva addicional d'aigua de 70 hectòmetres cúbics a l'any, arribarem on calga per reclamar-les»

—Es recuperarà finalment l'Albufera?

—Sóc moderadament optimista, i entenc que, perquè així siga, estem ara en un moment decisiu. Perquè el Ministeri i la Generalitat han assumit ja les necessàries inversions que garantisquen la desconnexió dels sistemes residuals, i perquè els Ajuntaments riberencs tindrem recursos, gràcies als fons de reconstrucció europeus, per a col·laborar en la solució del sanejament i la separativa d'aigües brutes. I perquè estic segur que el nou Pla Hidrològic 2022-2027 pot donar solució a les necessitats hídriques que té l'Albufera per a recuperar el bon estat ecològic sense que això no afecte a cap altra concessió d'aigua.

V. L.

> UNIVERSITAT

El cicle hídric de l'arrossar i l'aigua a l'Albufera

Com és ben conegut, l'Albufera de València és una llacuna d'unes 2.800 hectàrees de superfície i només un metre de profunditat mitjana en la qual, al seu voltant, hi ha unes 14.500 hectàrees d'arrossars. Més de trenta anys després de la declaració com a Parc Natural en 1986, la publicació de l'Ordre 5/2018 que regula el nivell del llac i la comunicació amb la mar, i per tant el control del desguàs, ha obert una nova etapa per a l'Albufera com a espai protegit.

Imatges de Sentinel-2 en fals color natural. A l'esquerra, imatge del 30 de gener de 2021 mostrant les terres altes sense aigua (color gris) i els tancats plens encara (color verdós). A la dreta, imatge del 30 de maig de 2021, on els arrossars tenen el nivell d'aigua quasi homogeni en tota la marjal. Queden uns camps al nord sense inundar i, prop de Sollana, hi ha una partida amb baix nivell (es veu més gris). Imatges processades per J. M. Soria.

El cultiu de l'arròs es fa només una volta a l'any, tot i que seria viable fer dues collites, una d'estiu i una altra d'hivern amb altres varietats de creixement a temperatures més baixes. Per quin motiu no succeeix açò? La qüestió de l'aigua és el punt més crític. El cultiu de l'arròs necessita bona disponibilitat d'aigua. L'arrossar ha de tindre uns deu centímetres d'aigua durant el període de cultiu amb renovació. Això suposa que es necessiten uns 15 hectòmetres cúbics per fer-ne la inundació i després el mateix volum cada mes en flux continu fins a la collita. Potser uns 60 hectòmetres cúbics en un any normal.

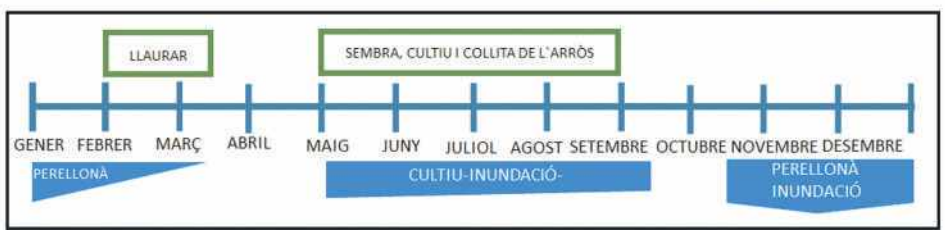

Esquema del cicle anual del cultiu de l'arròs i la inundació de les terres de marjal (R. Muñoz).

Aigua per al cultiu

Al nostre territori, la major part de l'arrossar ha de tindre flux d'entrada d'aigua necessàriament des del riu Túria pel nord i del Xúquer per l'oest i el sud. Si no és així, no hi ha inundació. Una altra part de l'arrossar, els tancats, se situa sota el nivell del llac. És terra que corresponia a l'antic fons de la llacuna, guanyada per al cultiu de l'arròs mitjançant una mota de tanca. Als tancats, el nivell d'aigua que necessita l'arròs s'assoleix mitjançant el bombeig.

En les imatges, mostrem les zones de tancats i les zones altes. D'una part dels arrossars, en desguassar-se, l'aigua acaba a l'Albufera, després de donar el seu servici de renovació i flux als camps. Per tant, durant el període de cultiu, el llac rep aigües que han creuat uns quants arrossars abans de ser bombejades des de l'últim tancat fins al canal pel qual arriba a l'Albufera. Un canal actua com a repartidor en la part de dalt d'una comporta i com assarb en la part de baix. Més endavant, torna a repartir en altra comporta i així successivament fins al final.

El període d'inundació per al cultiu comença a l'inici de maig i conclou a setembre, un poc abans de la sega. Omplir d'aigua tots els camps no es fa de sobte en un moment, sinó progressivament. A les parts altes, l'aigua del riu circula de dalt a baix inundant els camps a poc a poc. Als tancats, com hem dit, és el maneig de les bombes que trauen l'aigua el que permet programar el nivell de cultiu.

La perellonà i els volums de l'hivern

A l'hivern no hi ha cultiu, perquè les tempestes de tardor molt probablement malbaratarien la collita, com també les aus aquàtiques que es concentren a l'Albufera durant esta estació. Per la qual cosa, l'hivern es tradicionalment el període de caça, una manera d'aprofitament secular d'este recurs natural. El llac i l'arrossar tornen a ser marjal, les aus arriben per a l'hivernada i els caçadors se n'aprofiten. L'aigua inunda els tancats de forma natural, en detindres l'extracció per les bombes. És la «perellonà».

Però, a la banda de dalt, és necessari que entre l'aigua dels rius per assolir un nivell d'inundació que permeta els processos biològics de la descomposició amb normalitat. La falta de flux produeix anòxies i alguns altres problemes. El volum d'aigua a l'hivern, en la marjal, és d'uns 40 hectòmetres cúbics un any normal. I pot arribar als 55 si la «perellonà» és alta, ja siga per l'aigua que arriba dels rius o per la que porten les tempestes. Als tancats més fondos, el nivell d'aigua arriba fins al 70 o 80 centímetres, quasi com al mateix llac. Però, les terres de dalt, si no hi ha aportació dels rius, apenes tindran uns pocs centímetres o quedaran en sec.

I després, en acabar la «perellonà», des de gener fins a finals de març, es produeix el desguàs i l'aigua arriba al llac. I és quan, en ocasions, estes aigües de bona qualitat, procedents de la inundació hivernal dels arrossars, produeixen en el llac uns dies de transparència, tal com era el lluent fa més de setanta anys.

La necessitat de cabals suficients

Donat que la qualitat ambiental del llac depèn de la qualitat de l'aigua que li arriba, és per això que s'ha de proporcionar cabals suficients per al cultiu i la Perellonà. Fins ara, no hi ha cabals per al llac —potser el pròxim Pla Hidrològic canviarà la situació?— més enllà dels que rep pel desguàs dels assarbs al període de cultiu i les aigües de les pluges a l'hivern. L'horitzó de canvi climàtic i d'augment del consum compromet cada vegada més la disponibilitat d'aigües clares i, per tant, es fa difícil pensar en una millora de la qualitat de l'Albufera. El període de més transparència es dóna al voltant de les Falles. Això vol dir que el moment d'aportació de les aigües bones hauria d'ésser des de març fins a meitat d'abril, coincidint amb la fi de l'hivern. I, insistim, cal no oblidar la importància de la bona qualitat de les aigües. Si no és així, els resultats de segur no seran els desitjats. Ara són els planificadors els que han de prendre les mesures i emprendre les accions adients.

RAFAEL MUÑOZ/
JUAN M. SORIA

Institut Cavanilles de Biodiversitat i Biologia Evolutiva (Universitat de València)

ramuozso@alumni.uv.es
juan.soria@uv.es

> UNIVERSITAT

Investigació: l'ús de drons en el tractament de l'arròs

La Universitat Politècnica de València porta uns anys fent tasques d'investigació utilitzant drons. Part de la tecnologia camina en esta direcció i la seua evolució és molt ràpida, ja que les utilitats d'estos vehicles aeris no tripulats estan fora de tota qüestió. Són capaços de transportar diferent material tecnològic: càmeres digitals fotogramètriques d'alta resolució, càmeres tèrmiques, tecnologia LIDAR, tecnologia làser, sensors mesuradors d'emissions de gas... I per tant estan donant servei a molts àmbits professionals, com ara els de la seguretat i emergència, la cartografia, el medi ambient, l'agricultura i la construcció.

Cal indicar que els drons poden incorporar tecnologia GPS per a volar amb precisió centimètrica, un radar anticol·lisió i sistema de detecció precís d'altura per a aconseguir realitzar vols a metre i mig del sòl.

L'objectiu: eficàcia i rendibilitat

El que pretenem dins d'un grup multidisciplinari d'investigadors és realitzar assajos amb drons aplicant productes fitosanitaris i biotecnològics —fungicides i bioestimulants— en el cultiu de l'arròs, en concret al Parc Natural de l'Albufera, per a esbrinar si estos tractaments podrien suposar una alternativa o un complement als tractaments terrestres tradicionals.

Som conscients de la dificultat que suposa cultivar en un entorn natural. Això és el que ens ha motivat a realitzar estes proves per a donar resposta a la part agrícola i a l'ambiental, perquè entenem que ambdues són necessàries, complementàries i han de respectar-se.

La part agrícola demanda noves tecnologies que milloren l'eficàcia i la rendibilitat i al mateix temps suposen un atraient per a les noves generacions, perquè existeix una falta de relleu generacional.

Una tecnologia que exigeix qualificació

Esta tecnologia aporta autonomia, evita l'arrasament continuat de les plantes, permet accedir a un equip de tractament polvoritzador a baix-mig cost i suposa un estalvi en l'ús de productes químics, ja que millora l'eficiència dels tractaments. A canvi, exigeix una major qualificació, lògicament, a causa del necessari respecte pel medi ambient i l'interès dels resultats pretesos.

És necessari implicar també les indústries agroquímiques perquè adapten els seus productes a les dosis d'ultra sota volum (ULV). Algunes ja ho han fet, ja que la normativa de seguretat aèria no permet alçar del sòl un equip amb una massa total que supere els 24 quilos. Lògicament, això limita la capacitat dels depòsits de líquid. Esta limitació no ha de suposar un obstacle. Sobre este tema, tot agricultor és coneixedor de l'existència dels polvoritzadors a piles, de la concentració del producte que porten i del resultat que s'obté.

16 litres, 12 fanecades, 10 minuts

Els rendiments estan per determinar, perquè dependrà del volum i la pressió, però podem avançar que, amb una simple càrrega de 16 litres, es pot polvoritzar aproximadament una hectàrea (12 fanecades) en menys de deu minuts. A més, des d'una unitat de control es poden manejar fins a cinc drons alhora.

Pel que fa a la part mediambiental, la reducció dels tractaments químics és un aspecte molt positiu. Per això, els drons ofereixen una gestió molt més racional i selectiva, perquè són capaços de geolocalitzar les males herbes i els dèficits d'adob o de llavor, i de centrar els tractaments en estes zones exclusivament. A més la deriva del producte en les aportacions és molt menor que en els tractaments convencionals, degut a la força amb què els rotors espenten el líquid cap al sòl.

Menys nitrats

Darrerament, es va incorporant al cultiu la utilització d'adobs líquids nitrogenats, aminoàcids i altres productes protectors de les plantes front els atacs dels fongs, tots ells de composició biotecnològica. Això, sumat a la facilitat d'aplicació que implica l'ús dels drons, suposaria utilitzar una quantitat d'adob mineral de fons menor i, per tant, una reducció d'aportació de nitrats al sòl.

LUIS BLANCH PUERTES

Doctor enginyer en Geodèsia, Cartografia i Sistemes d'Informació Geogràfica. Departament d'Enginyeria Cartogràfica, Geodèsia i Fotogrametria de la Universitat Politècnica de València.

Tancats de Mília i l'Illa

Drons també per al seguiment ambiental

Els aiguamolls artificials del Tancat de Mília i el Tancat de l'Illa compleixen una doble funció. D'una banda, com a «filtres verds», el seu objectiu és millorar la qualitat de l'aigua de l'Albufera i dels efluents de les EDAR Albufera Sud i Sueca. I, d'altra, tenen la missió de potenciar la biodiversitat mitjançant la regeneració d'hàbitats. Per a la consecució d'ambdós objectius, és clau la presència d'espècies vegetals autòctones típiques de zones humides. La qualitat ambiental d'estos espais depèn que s'assenten i estenguen estes espècies. D'esta forma, s'afavoreix la fitodepuració de l'aigua i la restauració del biòtop que proveeix de refugi i alimentació a moltes aus i altres espècies de fauna aquàtica.

Control científic de la cobertura vegetal

El personal tècnic d'estos aiguamolls, assistit per professionals qualificats, realitza amb un dron un dels seguiments ambientals, consistent precisament en el control de l'evolució de les cobertures vegetals que les espècies prioritàries assoleixen en diferents moments de l'any. La fotografia zenital des de dron, a uns 115 metres d'altura, entre quatre i vuit vegades a l'any, permet interpretar esta cobertura vegetal, el seu seguiment qualitatiu i la quantificació i la comparació científiques. A més, en situar-se el dron a gran altura i durant a penes deu minuts, l'impacte sobre la fauna és pràcticament inexistent.

Amb l'ajuda de l'oficina de gestió tècnica del Parc Natural de l'Albufera i d'Enaire, el gestor de la navegació aèria a Espanya, el seguiment amb dron als Tancats de Mília i l'Illa compleix els requisits que estableix la normativa que regula la utilització civil de les aeronaus pilotades per control remot i el Reglament de Circulació Aèria.

Ortofoto del Tancat de l'Illa composada amb diverses fotografies obtingudes amb un dron.

> AUS

Parelles per espècie

ESCABUSSONS	
Escabussonet - *Tachybaptus ruficollis*	76
Cabrellot - *Podiceps cristatus*	18
Escabussó collnegre - *Podiceps nigricollis*	34
CORBES MARINES	
Corba marina grossa - *Phalacrocorax carbo*	851
GARSES	
Baoret - *Ixobrychus minutus*	10
Martinet de nit - *Nycticorax nycticorax*	160*
Esplugabous - *Bubulcus ibis*	219
Oroval - *Ardeola ralloides*	1
Garseta blanca - *Egretta garzetta*	1.346
Agró blanc - *Egretta alba*	229
Agró blau - *Ardea cinerea*	2.056
Agró roig - *Ardea purpurea*	0
PICAPORTS I BECPLANS	
Picaport - *Plegadis falcinellus*	11.658
Becplà - *Platalea leucorodia*	1
FLAMENCS	
Flamenc - *Phoenicopterus roseus*	5.349
ANÀTIDES	
Oca comuna - *Anser anser*	0
Tadorna - *Tadorna tadorna*	1.141
Piulo - *Anas penelope*	51
Ascle - *Anas strepera*	34
Sarset - *Anas crecca*	2.873
Collverd - *Anas platyrhynchos*	8.065
Cua de jonc - *Anas acuta*	456
Roncadell - *Anas querquedula*	1
Bragat - *Anas clypeata*	5.964
Rosseta - *Marmaronetta angustirostris*	0
Sivert - *Netta rufina*	2.214
Boix - *Aythya ferina*	355
Roget - *Aythya nyroca*	1
Morell capellut - *Aythya fuligula*	5
Ànec capblanc - *Oxyura leucocephala*	0
RÀL·LIDS	
Rascló - *Rallus aquaticus*	28
Polla d'aigua - *Gallinula chloropus*	+
Gall de canyar - *Porphyrio porphyrio*	182
Fotja comuna - *Fulica atra*	357
Fotja banyuda - *Fulica cristata*	0
LIMÍCOLES	
Camallonga - *Himantopus himantopus*	571
Llesna - *Recurvirostra avosetta*	25
Torlit - *Burhinus oedicnemus*	0
Corriolet - *Charadrius dubius*	8
Corriol gros - *Charadrius hiaticula*	68
Corriol camanegre - *Charadrius alexandrinus*	17
Fusell - *Pluvialis apricaria*	343
Fusell de mar - *Pluvialis squatarola*	9
Judia - *Vanellus vanellus*	2.342
Territ de tres dits - *Calidris alba*	32
Territ menut - *Calidris minuta*	219
Territ picarut - *Calidris ferruginea*	0
Territ comú - *Calidris alpina*	678
Redonell - *Calidris pugnax*	51
Bequet - *Lymnocryptes minimus*	+
Bequeruda - *Gallinago gallinago*	+
Siglot cantador - *Numenius phaeopus*	0
Siglot becut - *Numenius arquata*	0
Tètol cuanegre - *Limosa limosa*	129
Tètol cuabarrat - *Limosa lapponica*	0
Tifort - *Tringa totanus*	2
Picarota - *Tringa nebularia*	54
Xüit - *Tringa erythropus*	52
Xerlovita - *Tringa ochropus*	17
Xerlovita camagroga - *Tringa glareola*	1
Siseta blanca - *Actitis hypoleucos*	6
Remena-roques - *Arenaria interpres*	0
GAVINES I XATRACS	
Gavina capnegra - *Larus melanocephalus*	0
Gavina vulgar - *Larus ridibundus*	22.437
Gavina corsa - *Larus audouinii*	7
Gavinot fosc - *Larus fuscus*	5.198
Gavinot mediterrani - *Larus michahellis*	63
Xatrac becllarg - *Sterna sandvicensis*	18
Fumarell de galta blanca - *Chlydonias hybrida*	0
RAPINYAIRES	
Àguila pescadora - *Pandion haliaetus*	3
Arpellot de marjal - *Circus aeruginosus*	155
ALTRES	
Vítol - *Botaurus stellaris*	2
Cigonya negra - *Ciconia nigra*	5
Gavina capblanca - *Larus genei*	4

Censos
SEO/BirdLife: Pablo Vera, Diana Ferrís.
Servici de Conservació d'Ambients Aquàtics - Servici Devesa-Albufera (Ajuntament de València): Joanmi Benavent, J. Ignacio Dies, Miguel Chardí, Guillermo García.
Generalitat Valenciana: Evarist Gómez, Juan García.

Observacions
El símbol "+" fa referència a la presència de l'espècie però amb cens no representatiu.
*: dormidor.

Cens d'hivernants 2021

Els dominis de picaports i flamencs

Picaports (dalt) i judia (baix). Fotos: Pablo Vera

Com cada any, entre els mesos de novembre de 2020 i gener de 2021, SEO/BirdLife i la Generalitat Valenciana, amb la col·laboració de l'Ajuntament de València, van realitzar el seguiment de les aus aquàtiques hivernants al Parc Natural de l'Albufera. Este cens, repetit anualment des de 1984, permet conèixer l'estat de conservació de l'Albufera i els efectes que tenen les pràctiques agrícoles i ambientals sobre les seues poblacions.

El comptatge de 76.091 aus aquàtiques el 15 de gener, corresponents a 59 espècies diferents, ve a donar continuïtat als censos realitzats històricament en l'aiguamoll, els quals situen en 72.000 aus la mitjana dels darrers 38 anys. Malgrat este estancament a llarg termini, poden extraure's conclusions sobre diferents espècies i grups d'espècies que han de fer reflexionar sobre les necessitats de conservació d'este espai natural i especialment augmentar els esforços per a millorar el valor ambiental que tenen els arrossars i els ambients naturals com a reservori de biodiversitat.

Els temporals, pluja també d'aus

La hivernada es va iniciar, de manera similar a anys anteriors, amb una escassa extensió de la inundació o «perellonà». Com a resposta a la falta de disponibilitat d'ambients aquàtics entollats o inundats, l'abundància d'ocells aquàtics va ser més baixa d'allò habitual: 25.000 ànecs, 10.400 garses i picaports, 1.800 limícoles i 25.000 gavines. No obstant això, el temporal de novembre va dur tot el contrari: un excés d'aigua que va causar inundacions històriques als pobles i les marjals i l'arribada d'aus aquàtiques: un augment de més de 20.000 aus, per a, amb un total de 81.803, aconseguir el màxim hivernal.

Destaca, entre les diferents espècies, l'arribada en estes dates de 6.000 picaports i un augment en 5.000 flamencs respecte al cens anterior, aus que es van mantindre la resta de l'hivern. Algunes espècies, com les fotges, van aprofitar les restes orgàniques depositades a la llacuna per les inundacions per a formar grups de diversos centenars d'aus alimentant-se entre elles.

No obstant això, si hi ha alguna cosa per la qual ha destacat l'hivern, esta ha sigut la de les baixes xifres d'ànecs registrades des de principi de l'estació i abans dels temporals. I és que els vedats de caça han notat l'escassetat, especialment, del collverd, espècie que ha registrat el valor mínim dels darrers vint anys, amb 8.605 aus a mitjan gener. També han presentat xifres molt baixes els ànecs bussejadors com el boix i els cada vegada més estranys morell capellut i piulo. Encara que no tot són males notícies, ja que la tadorna ha mostrat el millor cens històric, amb 1.141 individus, fins a arribar a ser al gener l'espècie majoritària als vedats de Sueca, orfes de les altres espècies d'ànecs.

El pas de la borrasca Filomena per l'interior de la península, amb catastròfiques conseqüències, també ha permès posar en valor l'Albufera com a aiguamoll que ofereix refugi en condicions meteorològiques adverses. Així ha ocorregut amb les espècies més sensibles al fred, com les 1.700 judies i fusells, els quals, fugint de la neu i les baixes temperatures, van trobar a l'Albufera sòls que, secs durant els mesos previs, havien quedat entollats per les pluges, en els quals alimentar-se de cucs i llavors.

Els efectes del ràpid desguàs

A mitjan gener, una vegada acabat el període de caça dels vedats tradicionals, i posats en marxa els motors que dessequen els arrossars a l'hivern, el número d'aus va decréixer dràsticament en a penes unes setmanes, tal com ocorre cada any. No obstant això, els treballs de fanguejat són cada vegada més primerencs i es desenvolupen més ràpidament. En conseqüència, en el període final de la hivernada, precisament unes setmanes clau en què les aus necessiten alimentar-se per a viatjar als seus llocs de reproducció i arribar amb bona condició física, és quan els arrossars deixen d'oferir-los este aliment necessari.

Ànecs, garses i rapinyaires abandonen ràpidament l'aiguamoll buscant urgentment altres llocs inundats en els quals alimentar-se. Mentrestant, gavines vulgars i gavinots foscos s'arremolinen al costat de picaports i flamencs aprofitant el fang i els nivells baixos d'aigua en els últims camps. Unes imatges que precedeixen un període de crisi ambiental amb l'assecat precipitat de l'arrossar, però que mostren clarament el potencial d'estos treballs agrícoles i la necessitat que els agricultors tinguen disponibilitat d'aigua de manera que puguen escalonar estes tasques i així allargar-se fins a març el període d'alimentació, tan important per les aus.

És precisament en este període de final de l'hivern en què es percep d'una manera més clara el canvi que està patint l'Albufera: els canvis en l'hàbitat al llarg de l'hivern provoquen que l'Albufera tradicional, un aiguamoll amb aigua, divers i abundant en garses i ànecs, a poc a poc done pas a un aiguamoll amb a penes algunes zones entollades en el qual els protagonistes són els picaports i els flamencs.

PABLO VERA

> AUS

Projecte Ornit / Nocmig Albufera

El seguiment de la migració nocturna dóna les primeres sorpreses

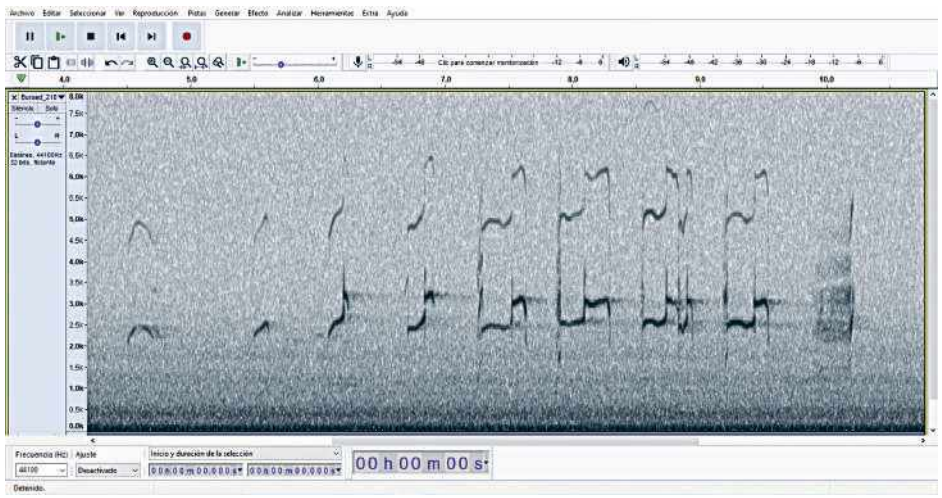

Imatge d'un dels sonogrames de torlit corresponents a una de les jornades d'enregistrament nocturn a la Devesa, en abril de 2021.

Des de setembre de 2020, té lloc a la Devesa de l'Albufera el projecte Ornit, una iniciativa de la Fundació Assut que compta amb el suport d'Ecoembes mitjançant el programa Reciclos (vegeu notícia en P. 18) i que consisteix en la realització d'enregistraments sonors durant la nit per a detectar la migració nocturna de les aus (vegeu *L'Amfibi* n. 2). Es tracta d'un projecte local emmarcat en un altre d'àmbit internacional, conegut per l'acrònim Nocmig (Nocturnal Migration). Esta iniciativa de ciència ciutadana, la qual compta amb la participació de molts col·laboradors aficionats a tota Europa, està traient a la llum una valuosa informació sobre la migració nocturna de les aus i aportant nous coneixements sobre els sons que estes emeten en vol en els desplaçaments durant la nit.

Torlit, tord ala-roig i picardó

Als darrers mesos, el projecte, que implica la realització de diverses sessions d'enregistrament al llarg de la setmana a l'entorn de l'Aterrissador, ha aportat informació inèdita sobre la presència de determinades espècies d'aus, de les quals fins al moment es tenien molt poques observacions. Al llarg d'estos mesos, s'ha registrat un gran número de sons d'aus, molts encara per determinar. Destaca l'abundància d'enregistraments d'espècies molt escasses a l'Albufera, com el torlit (*Burhinus oedicnemus*, alcaraván común), de la qual s'han arreplegat més de trenta audicions entre els mesos de febrer i maig de 2021; el tord ala-roig (*Turdus iliacus*, zorzal alirrojo), amb 25 contactes a la tardor de 2020 —a penes s'havia registrat en cinc ocasions des de 1990—, i el picardó (*Porzana pusilla*, polluela chica), espècie d'hàbits molt esquius i retrets, amb a penes 12 registres entre 2008 i 2020, de la qual podrien haver-se obtingut fins a vuit contactes d'aus en migració nocturna activa entre els mesos d'abril i maig de 2021. Altres espècies escasses a l'Albufera, com el cucut reial (*Clamator glandarius*, críalo), la guatla (*Coturnix coturnix*, codorniz), la picardona (*Porzana porzana*, polluela pintoja) i la merla de pit blanc (*Turdus torquatus*, mirlo capiblanco), han sigut també registrades en el marc d'este projecte.

Està previst continuar amb la iniciativa al llarg dels pròxims mesos i completar tot un cicle anual d'enregistraments. La constància en este projecte al llarg del temps aportarà una informació molt valuosa per a millorar el coneixement que es tenia fins ara de determinats patrons de migració d'una gran quantitat d'espècies d'aus, almenys d'aquelles que, en els seus desplaçaments en vol, emeten algun tipus de so.

BOSCO DIES

Agrons rojos equipats amb tecnologia mòbil

L'agró roig és una de les aus aquàtiques que van motivar d'una manera significativa la protecció de l'Albufera. Encara que no viu els seus millors anys en este aiguamoll, durant els darrers deu anys manté una població fluctuant entre 20 i 75 parelles, una de les més rellevants a Espanya.

El seu plomatge rogenc i porpra i la seua silueta, amagada entre les tiges d'arròs cercant serps i talpons, constitueixen una de les icones de l'Albufera. Entre 2020 i 2021, en l'aiguamoll artificial del Tancat de l'Illa, s'ha equipat sis adults —batejats com Borda, Fawkes, Lau, Prometeo, Petrus i Alan— amb uns dispositius que permeten conèixer la seua localització. Estos dispositius utilitzen la mateixa tecnologia que els mòbils i, alimentats amb una xicoteta bateria solar, envien al satèl·lit cada cert temps un SMS amb la localització dels agrons.

D'esta manera, els agrons rojos aporten una gran quantitat d'informació rellevant per a entendre de quina manera utilitzen estes aus els arrossars durant el període d'alimentació de les cries, relacionar això amb les diferents pràctiques de cultiu i identificar àrees clau per a l'alimentació de l'espècie.

Un viatge gens senzill

Però no només això. També aporten dades per a conèixer les rutes migratòries de l'espècie i els llocs on passen l'hivern al sud del Sàhara. No és un viatge fàcil. Les primeres dades van mostrar que, d'una manera sorprenent, eixint al capvespre de l'Albufera, els quatre agrons marcats en 2020 van arribar fins al nord d'Àfrica en una única nit en vol sense parades. Després de reposar forces durant diversos dies, aparentment només dues, Fawkes i Prometeu, van aconseguir creuar la grandíssima barrera que suposa el desert del Sàhara. Hi van haver de volar 1.700 quilòmetres, durant 48 hores sense escales ni descans i a una mitjana de 35 quilòmetres per hora. Estes aus han passat l'hivern en riberes de rius; Fawkes a Gàmbia i Prometeu a Guinea. D'elles, Fawkes ha tornat a l'Albufera, però Prometeu ha decidit prendre's un any sabàtic i romandre al mateix tram de riu on ha passat l'hivern, volant aigües amunt i avall.

L'estudi, en el qual col·laboren SEO/BirdLife i l'Institut Cavanilles de Biodiversitat i Biologia Evolutiva de la Universitat de València, està liderat pel Consiglio Nazionale delle Ricerche - Istituto di Ricerca sulle Acque. Les posicions de les aus poden ser consultades en l'aplicació Animal Tracker.

P. V.

Primeres cites de gavina de Bonaparte i terrerola cuabarrada

L'abril passat, es van citar per primera vegada a l'entorn de l'Albufera dues espècies d'aus considerats divagants a Espanya, la gavina de Bonaparte i la terrerola cuabarrada. Ambdues observacions es troben pendents d'homologació pel Comitè de Rareses de la Societat Espanyola d'Ornitologia, un grup de treball que té com a missió donar validesa a les cites d'ocells estranys ocorreguts al nostre territori perquè estos puguen ser incorporats a la Llista Oficial d'aus d'Espanya.

Divagants d'Amèrica i Àfrica

El 6 d'abril, a primeres hores del matí, l'equip de seguiment de fauna de l'Ajuntament de València va observar en la reserva natural del Racó de l'Olla una xicoteta gavina que immediatament va ser identificada com a adult de gavina de Bonaparte (*Chroicocephalus philadelphia*, gaviota de Bonaparte), una espècie originària del continent americà que sol registrar-se tots els anys en la façana atlàntica d'Europa, especialment durant els mesos hivernals. Les observacions a Espanya es distribueixen entre novembre i març i són bastant estranyes al litoral Mediterrani, amb algunes cites prèvies en el mar d'Alboran i Tarragona. Es tracta d'una espècie similar a la gavina vulgar, però de menor grandària, amb parts inferiors de l'ala clares, potes de color carn i bec delicat i negre. Es tractaria de la primera observació per a l'Albufera i també per a la Comunitat Valenciana.

D'altra banda, el dia 11 del mateix mes, es va vore un exemplar de terrerola cuabarrada (*Ammomanes cinctura*, terrera colinegra) en arrossars de la Llonga (Sueca), una espècie d'alosa pròpia de les regions desèrtiques nord-africanes que es distribueix des del Marroc fins a la península del Sinaí i l'oest d'Aràbia. L'observació, realitzada per Adolfo Torres, representa el primer registre per al Parc Natural de l'Albufera i la quarta cita d'esta espècie en la península Ibèrica i Balears, després de les obtingudes al cap de Ses Salines (Mallorca) entre el 24 i el

26 de març de 1994, la punta de la Cala Murtra (Girona) el 28 d'abril de 2005, i les illes Columbrets (Castelló) el 9 de maig de 2008 (informes del Comitè de Rareses de SEO/BirdLife). La seua presència va coincidir amb un període de vents sostinguts procedents del nord d'Àfrica i una destacada ona de pols sahariana ascendint, a partir del 9 d'abril, sobre el Mediterrani Occidental. L'espècie té consideració de raresa a Espanya i, com succeeix amb l'anterior, la seua observació està pendent d'homologació pel Comitè de Rareses de SEO/BirdLife.

B. D.

l'amfibi

> AUS

Una espècie «en situació crítica»

El Racó de l'Olla, un hàbitat per a la rosseta

La passada temporada de cria, van criar quatre parelles de rosseta al Parc Natural (foto: Servici Devesa-Albufera).

La rosseta (*Marmaronetta angustirostris*) és una de les set espècies catalogades com «en situació crítica» a Espanya. Fins a mitjan segle XX, abundava als aiguamolls costaners mediterranis, especialment a Doñana i el Fondo d'Elx. Però, a les darreres dècades, el declivi ha sigut dràstic. El número de parelles reproductores a Espanya, quasi l'únic lloc de distribució de l'espècie a Europa, es va situar l'any passat en 45 parelles, amb una clara tendència de regressió; la meitat d'elles, a la Comunitat Valenciana.

La pèrdua i degradació de l'hàbitat és la major amenaça. Els aiguamolls pateixen l'impacte de la sequera, la contaminació, la proliferació de barreres artificials i altres agressions causades per activitats humanes.

Projecte LIFE Rosseta

El passat mes de gener, la UE va aprovar l'ambiciós projecte LIFE Rosseta (LIFE Cerceta pardilla), el qual inclou un conjunt d'accions per a millorar l'estat d'aiguamolls de la Comunitat Valenciana com l'Albufera de València i el Parc Natural del Fondo d'Elx, així com els marenys del Guadalquivir a Andalusia.

Entre les primeres accions, esta primavera s'han reintroduït 15 exemplars dins de la Reserva del Racó de l'Olla, un hàbitat especialment idoni per a la rosseta, al Parc Natural de l'Albufera. I en juny ja es va observar una primera parella amb pollets.

El projecte, coordinat per la Fundació Biodiversitat, inclou l'adquisició de tres finques al Parc Natural del Fondo, totes elles situades en zones considerades en l'Estratègia de Conservació de la Rosseta com a llocs crítics, és a dir, àrees vitals per a la seua supervivència i recuperació. Una altra de les accions principals és l'ambiciós programa de cria en captivitat i reforç de poblacions que es desenvolupa principalment al Centre de Recuperació de Fauna La Granja del Saler.

Projecte LIFE Paludicola

Salvar la xitxarra d'aigua

La xitxarra d'aigua és un ocell migratori que cria a penes en uns pocs llocs de Polònia, Bielorússia i Ucraïna, i hiverna a Àfrica Occidental, al sud del Sàhara. La península ibèrica és el principal pas natural en els seus viatges migratoris anuals, durant els quals utilitza els aiguamolls com l'Albufera com a zones de descans i alimentació (foto: Pedro Marín / GOTUR).

Des de 2018, i fins enguany, el projecte LIFE Paludicola, coordinat per la Fundació Global Nature, ha tingut com a objecte frenar el descens de les poblacions de xitxarra d'aigua (*Acrocephalus paludicola*), l'ocell passeriforme més amenaçat d'Europa, mitjançant la restauració dels hàbitats de pas migratori de l'espècie. La Reserva Natural del Tancat de la Ratlla, a Silla, al Parc Natural de l'Albufera, ha sigut un dels pocs enclavaments triats corresponents a una dotzena de municipis de Castella-la Manxa, Castella i Lleó i la Comunitat Valenciana. Tots ells, inclosos en la Xarxa Natura 2000.

Tot i que que les dades estan encara pendents d'anàlisi, els treballs de maneig de la vegetació palustre en esta àrea de reserva —consistents bàsicament en l'obertura de clars en el senillar i la plantació de joncs i mansega— semblen haver afavorit la sedimentació de l'espècie en el pas primaveral per l'Albufera. De fet, en l'estació d'anellament coordinada pel grup GOTUR en el Tancat de la Ratlla, s'ha constatat regularment la seua presència.

Les estacions d'anellament són la principal eina per a la captura, recaptura i marcatge de l'espècie. Durant els quatre anys de campanyes a la primavera, s'han capturat 21 exemplars de xitxarra d'aigua, dos d'ells amb anelles de Bèlgica i Polònia. A més, les campanyes de 15 dies d'anellament consecutius han revelat la gran diversitat d'avifauna que poden arribar a concentrar els hàbitats restaurats de l'Albufera. Així, només a la darrera campanya en el Tancat de la Ratlla es van capturar 468 ocells de 31 espècies diferents, la qual cosa demostra la importància d'este indret i, en general, de tot el parc natural com a hàbitat per a molts ocells migratoris, locals i reproductors.

Conveni entre Ecoembes i la Fundació Assut

Reciclar puntua a favor de les aus

Un tètol cuanegre (foto: Pablo Vera / SEO/BirdLife)

Amb la finalitat de contribuir a la protecció de l'hàbitat de l'arrossar, en abril de 2021 la Fundació Assut va signar un acord de col·laboració amb Ecoembes en el marc del projecte «Reciclos» —reciclos.com—, un sistema digital de devolució i recompensa que, mitjançant el telèfon mòbil, permet canviar els punts obtinguts pel reciclatge d'envasos en el contenidor groc i destinar-los a iniciatives locals de protecció del medi ambient i la biodiversitat.

Entre abril i juliol, reciclant llandes i botelles de begudes, els usuaris han pogut assignar els seus punts al projecte «Arrossars de pas» i col·laborar en la protecció de les aus de l'Albufera. Mitjançant esta iniciativa, la Fundació Assut, en col·laboració amb agricultors de l'Albufera, tracta de millorar les condicions de l'arrossar com a hàbitat per a l'alimentació i el descans de les aus migratòries. Cada any, durant l'època del cultiu de l'arròs, entre maig i octubre, localitza els arrossars on la sembra ha fallat i, d'acord amb els seus propietaris, costeja una sèrie de treballs en estes parcel·les que les converteixen en llocs favorables per a moltes espècies d'aus, principalment limícoles com el tètol cuanegre (*Limosa limosa*), el redonell (*Philomachus pugnax*) i el territ picarut (*Calidris ferruginea*).

Altres aus aquàtiques, com ara les garses, els fumarells, els ànecs, els picaports i els flamencs, les quals també troben l'aliment al llim i el fang, es veuen així mateix beneficiades d'esta iniciativa. La contaminació d'espais naturals per plàstics de difícil degradació suposa una amenaça afegida a la conservació d'estes espècies. I amb la nostra acció individual podem contribuir seguint la «regla de les cinc erres»: reduir, reutilitzar, reparar, recuperar i reciclar.

> CAMPANYES

Estany del Pujol

Voluntaris al peu del canó

Entre el passat febrer i mitjan juliol, durant més de dotze hores al dia, uns quaranta voluntaris han col·laborat en tasques de vigilància i sensibilització en la zona de la Devesa que envolta l'estany del Pujol. Des que es van instal·lar les cordes que protegeixen les vores de l'estany, este lloc ha servit de manera creixent a la reproducció d'algunes espècies d'aus vulnerables, la conservació de les quals requereix un interès especial. Entre elles, destaquen el corriol camanegre (*Charadrius alexandrinus*) i la mongeta (*Sternula albifrons*). I, en menor mesura, la camallonga (*Himantopus himantopus*).

La vigilància activa per part dels voluntaris ha sigut clau en la nidificació d'estes aus, en una de les zones de la Devesa amb major afluència i trànsit de visitants. Un lloc on, malgrat este esforç, es registren lamentables agressions cada temporada de cria. Les postes en l'arena del corriol camanegre i la mongeta són especialment vulnerables a la depredació, el soroll i les xafades de gossos i persones, i els pollets tenen escasses probabilitats de supervivència si la presència humana no es produeix de manera responsable i compromesa amb l'espai natural.

SEO/Birdlife, amb la col·laboració d'Acció Ecologista-Agró, mitjançant el conveni que les dues entitats mantenen amb l'Ajuntament de València, va ser l'entitat encarregada de coordinar esta acció, a la qual, a banda dels voluntaris, es van sumar col·laboradors propis, personal del Servici Devesa-Albufera i veïns de la zona. Vetlar perquè es respecten les tanques i senyals perimetrals i informar els visitants sobre estes espècies d'aus han sigut les comeses principals.

El corriol camanegre, protagonista

Durant el primer semestre de l'any, s'han emprés algunes campanyes de comunicació i conscienciació dirigides a divulgar la importància que té conservar els ecosistemes litorals. Concretament, la Diputació de València, el Parc Natural de l'Albufera i l'Ajuntament de València han coincidit en insistir, mitjançant tres iniciatives complementàries, en la necessitat de respectar les dunes i platges, ambients molt sensibles i, per norma general, molt alterats per la pressió urbanística i la presència de persones.

El protagonista de les diferents campanyes ha sigut el corriol camanegre, una de les aus més característiques i amenaçades d'estos fràgils sistemes costaners. El desenvolupament urbanístic, la introducció d'espècies exòtiques invasores, la neteja mecànica de platges que elimina les restes de vegetació marina on troben aliment i refugi, i la presència de gossos solts a les platges i dunes són alguns del factors principals del seu preocupant declivi.

L'ecosistema litoral a l'escola

L'àrea de Medi Ambient de la Diputació de València ha creat la campanya «El corriol camanegre i l'ecosistema litoral mediterrani», una iniciativa dirigida a l'alumnat del sisé curs de Primària que vol sensibilitzar i conscienciar els escolars perquè desenvolupen hàbits i actituds respectuoses cap a les platges i, a través d'ells, trobar la complicitat de la societat. La campanya inclou la producció d'unes guies informatives per al professorat i quatre audiovisuals sobre el corriol camanegre, les dunes, la posidònia i la neteja mecanitzada de les platges, respectivament. Els recursos digitals estan disponibles en l'adreça web ecosistemalitoral.dival.es.

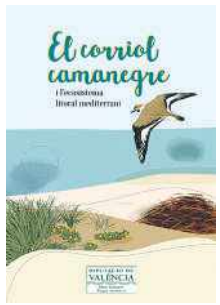

Les platges de Charlie

El Parc Natural de l'Albufera, des del Centre d'Interpretació del Racó de l'Olla, està encetant projecte de divulgació i conscienciació que vol implicar la població local i, principalment, els centres d'ensenyament del Saler i Pinedo, en la conservació d'esta espècie vulnerable i el seu hàbitat. En col·laboració amb SEO/BirdLife, la Fundació Assut i l'Associació de Veïns del Saler, i incloent una sèrie de xarrades informatives i divulgatives per a alumnes i professors, l'objectiu d'esta iniciativa és que els alumnes puguen intervindre activament en tallers i altres accions d'educació ambiental i de compromís amb l'entorn natural.

Una campanya de publicitat

Per últim, l'Ajuntament de València es va sumar als esforços per la conscienciació sobre la conservació d'esta xicoteta au limícola, la situació de la qual està considerada en la Comunitat Valenciana com a «molt preocupant», mitjançant una campanya de publicitat en suports propis, com ara els «mupis» de carrers i places i les marquesines de les parades dels autobusos de l'EMT. Esta campanya de sensibilització per la protecció del corriol camanegra, llançada des de la Delegació de Conservació d'Àrees Naturals i Devesa-Albufera va estar al carrers de València durant una setmana del passat mes de maig.

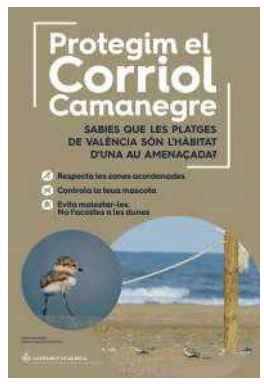

PIULADES

Yanina Maggiotto
@YaninaMaggiotto

Bird watching Guide at Visit Natura - Bespoke Guided Bird Watching & Photography Trips in Valencia, Spain. Turisme de naturalesa i ornitològic en València · web: visitnatura.com

Disputes entre parelles... Una defensant el seu pollet d'un dia de vida i l'altra al seu niu amb dos ous. L'energia invertida per a tirar avant les seues niuades es va vore desbaratada amb l'entrada d'un gos i la destrucció dels ous. Impotència i molta tristesa!

Ternura màxima **Corriol camanegre, Chorlitejo patinegro** (*Charadrius alexandrinus*) #estanydelpujol un paradís al costat de #valencia que tots hem de conèixer, valorar i sobretot cuidar #albuferadevalencia #birdingalbufera

La colònia de mongetes de l'#estanydelpujol en l'#albuferadevalencia ha aconseguit un èxit de reproducció admirable! Cal continuar treballant per a millorar la zona de cria per a l'any que ve. #entretodossumamos @VisitNatura @valenciaturisme @GVAparcs @GVAturisme

l'amfibi

> BIODIVERSITAT

Informe oficial

Petxinots en perill

Les nàiades, localment conegudes com petxinots, comprenen en la Comunitat Valenciana tres espècies diferents, però amb notables característiques comuns. Estos grans bivalves són una singularitat entre els invertebrats d'aigua dolça tant per la gran talla que adquireixen com per la seua longevitat i la complexitat del seu cicle reproductiu. Amenaçats per la destrucció de l'hàbitat i la proliferació d'espècies exòtiques com el carranc blau, a l'Albufera troben un dels enclavaments essencials per a la seua supervivència. De les bones pràctiques per part de les comunitats de regants en el dragatge i manteniment de séquies depèn en gran part el seu futur.

En la mitologia grega, quan es parlava de nàiades es feia referència a les nimfes que vivien a les aigües dolces de rius, fonts, pous i brolladors. A hores d'ara, ens referim també a un grup de bivalves dolçaqüícoles, més coneguts com petxinots a la Comunitat Valenciana, que es caracteritzen per ser depuradors naturals que milloren la qualitat de l'aigua.

Al nostre territori trobem tres espècies: *Unio mancus*, *Potomida littoralis* i *Anodonta anatina*. El Decret 32/2004 que regula el Catàleg Valencià d'Espècies de Fauna Amenaçades inclou les dues primeres espècies en la categoria de «vulnerable». És per això que es realitza un seguiment continu per a conèixer l'evolució de l'estat de les nàiades.

On podem trobar estes poblacions? Entre el sud de la província de Castelló i el sud de la de València. Concretament a la marjal d'Almenara i el parc natural de l'Albufera. També es troben petxinots a la marjal de Nules i les marjals de la Safor i Pego-Oliva, així com en determinats trams dels rius Xúquer i Verd; en infraestructures de regadiu, canals, rierols i séquies de terra.

SOS: Salvar les nàiades

Segons l'Informe de seguiment de les poblacions de nàiades de la Comunitat Valenciana (anualitat 2020) de la Direcció General de Medi Natural i Avaluació Ambiental, publicat recentment, des de 2016 les dades mostren que ens enfrontem a un descens de nàiades sense fre, tant a l'Albufera com a les marjals d'Almenara i Nules. L'única excepció, explica l'informe, són les colònies de *Potomida* assentades en séquies situades en el límit sud-oest del parc natural, les quals reben aigua d'ullals i estan relativament allunyades dels arrossars.

Els tècnics del Centre de Conservació d'Espècies Dolçaqüícoles de la Comunitat Valenciana (CCEDCV) que han estat a càrrec del seguiment de les poblacions de nàiades durant 2020 han treballat en 34 estacions en diferents espais naturals. 26 d'elles han obtingut dades positives, mentre que en les vuit restants les dades són de «presència i/o absència». En total, s'han capturat 832 petxinots en els censos duts a terme, amb els següents percentatges per espècie: *Potomida littoralis*, 75 %; *Anodonta anatina*, 16 %, i *Unio mancus*, 9 %. Estes dades contrasten amb les de presència/absència, segons les quals *Unio mancus* està present en el 46 % de les estacions censades, *Potomida* en el 54 % i *Anodonta* en el 11,5 %. L'Informe destaca que «l'Albufera és un espai clau per a la conservació de les nàiades de la Comunitat Valenciana a causa de la seua àmplia distribució en la xarxa de séquies, amb suficient varietat de condicions com per a albergar les tres espècies.»

La urgència de la reproducció en captivitat

La degradació de l'hàbitat, la presència d'espècies exòtiques (cloïssa asiàtica *Corbicula fluminea*, clòtxina zebra *Dreissena polymorpha* i carranc blau *Callinectes sapidus*), la contaminació de les aigües, la modernització del regadiu o el dragatge periòdic de les séquies són les principals amenaces per als petxinots. Un altre dels problemes detectats i plasmats en l'informe és que en els últims anys no s'han trobat individus juvenils de les tres espècies de petxinots. Per això, segons el mateix document, ha de ser una prioritat fomentar la reproducció en captivitat. Este tipus de pla fomentaria «la producció d'exemplars per a la reintroducció i el reforçament de totes les poblacions». Degut a la complexitat del cicle vital d'estes espècies, «la cria intensiva en captivitat requereix d'un esforç econòmic notable, no tant en materials com en el personal necessari per a dur a terme les tasques diàries que impliquen les distintes fases (captura de reproductors, infestació dels peixos, arreplega de juvenils, alimentació).»

Pel que fa a la neteja de les séquies, l'informe de seguiment de les poblacions de nàiades considera que és important la coordinació dels treballs de manteniment, promoguts majoritàriament per les comunitats de regants, ja que així s'evita la mort d'exemplars en quedar exposats fora de l'aigua. De fet, depenent de les condicions meteorològiques —insolació, temperatura i humitat ambiental—, els petxinots poden suportar esta situació entre unes hores i un parell de dies.

No obstant això, la Direcció General de Medi Natural afirma que la mort d'exemplars de petxinots està especialment relacionada amb el dragatge i manteniment de les séquies, sobretot quan no es tenen en compte les bones pràctiques i recomanacions proposades per la mateixa entitat, un comportament que, d'acord amb l'article 17 del Decret 32/2004, pot comportar sancions.

Una llum d'esperança

Ara bé, si parlem del futur d'estes espècies, veiem una xicoteta llum dins de l'aclaparadora foscor, i és que la Fundació Oceanogràfic de València està col·laborant i estudiant la manera de constituir un reservori de petxinots en un ambient seminatural que este organisme té dedicat a la fauna autòctona del parc natural de l'Albufera. Així mateix, la Fundació participaria en els treballs de camp amb mitjans tant personals com materials. A més a més, les persones que visitaren este espai podrien descobrir què són les nàiades i valorar així esta part important del patrimoni natural. A tot això, se suma el treball d'Acció Ecologista Agró mitjançant les proves de supervivència dutes a terme a l'Albufera dins del Tancat de la Pipa. D'altra banda, estan buscant-se nous enclavaments per a ampliar la xarxa de llocs susceptibles d'albergar noves colònies.

ELISABETH GARCÍA CAMPO

Espècies clau en l'ecosistema

Les nàiades són essencials per a l'ecosistema. Se situen en la part més fonda de l'aigua i s'alimenten del plàncton. Les nàiades necessiten que determinats peixos romanguen sempre al seu costat perquè puguen desenvolupar el seu cicle vital. Este tipus de «peix company» està present des del primer moment que comença la vida de *Unio mancus, Potomida littoralis* y *Anodonta anatina.*

Un dels principals beneficis que aporten les nàiades està relacionat amb la seua alimentació mitjançant un mecanisme de filtració contínua, la qual cosa constitueix un eficaç sistema per a purificar les aigües i, per tant, per a millorar les condicions de l'ecosistema i afavorir la diversitat d'espècies.

*Diversos exemplars d'*Anodonta anatina *extrets amb el fang durant el dragatge d'una séquia a l'Albufera.*

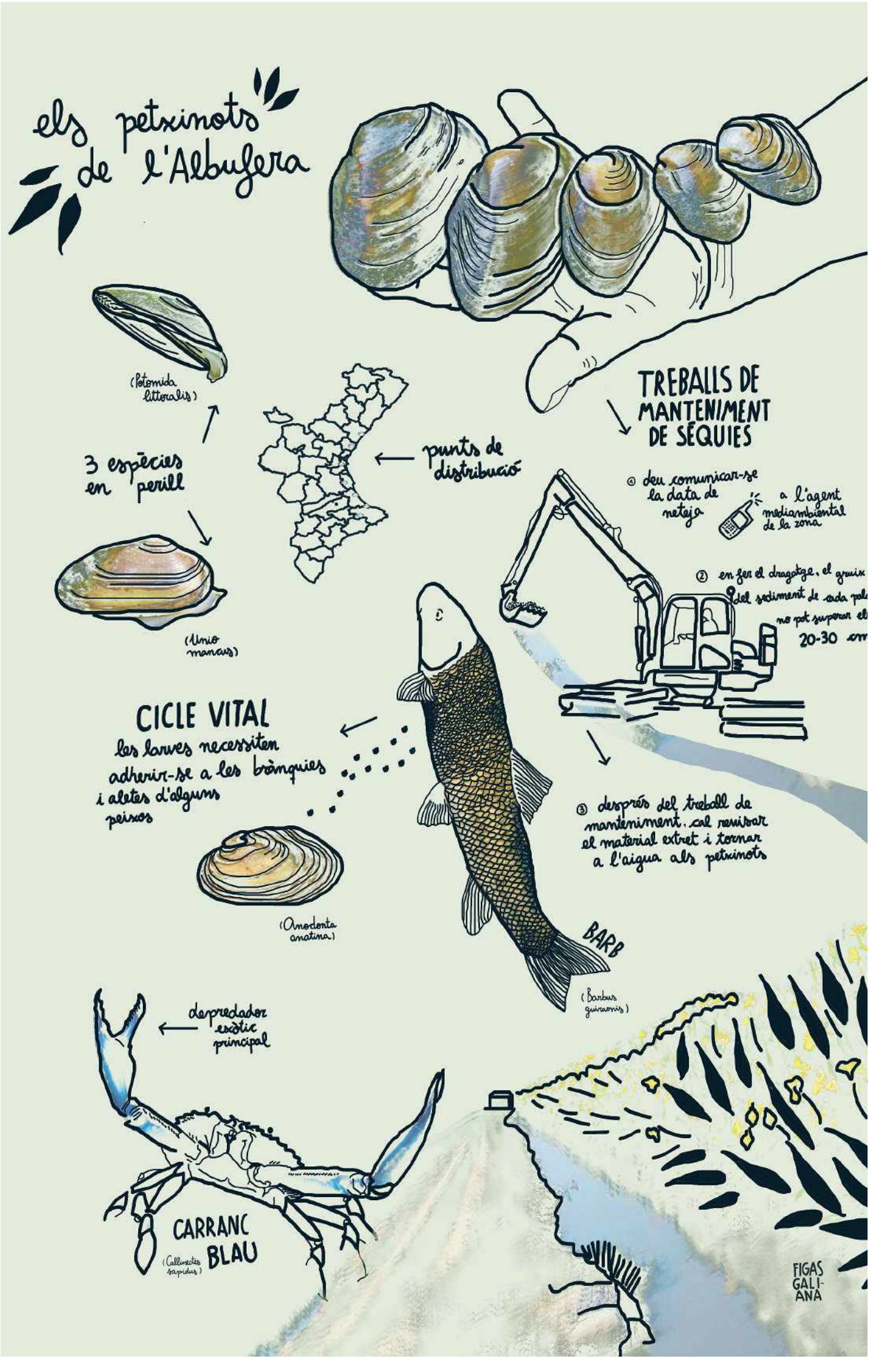

TAULA

Dragatge amb maquinària pesada d'una sèquia a la marjal de Sueca.

Bones pràctiques

- **Les labors de manteniment de les sèquies han d'espaiar-se en el temps per a reduir l'afecció sobre els petxinots.**
- **És imprescindible una revisió del material extret de les sèquies per a recuperar els exemplars trets del llit i tornar-los a l'aigua.**
- **La revisió s'ha de realitzar unes hores després de l'extracció del sediment perquè els petxinots que hagen quedat soterrats tinguen temps d'eixir a la superfície i fer-se visibles.**
- **Esta revisió ha de continuar fins a les 24 o 48 hores posteriors al dragatge.**
- **La capa de sediment extret no ha de superar els 20-30 centímetres de gruix per afavorir l'eixida dels petxinots a l'exterior.**
- **El dragatge en èpoques de menor insolació facilita que el sediment es mantinga humit per més temps.**
- **És obligatori comunicar prèviament la data de neteja a l'agent mediambiental de la zona.**

SABIES QUE...?

- **Els petxinots han servit per a elaborar botons, mànecs de ganivets i adorns.**
- **A principis del segle XX, es venien en els mercats populars de València.**
- **Les comunitats de regants tenen un paper fonamental en la seua supervivència.**

*D'esquerra a dreta, exemplars d'*Anodonta anatina*, P*otomoda littoralis *i* Unio mancus *extrets i marcats durant una prospecció a la marjal de la Safor (València).*

l'amfibi

> BIODIVERSITAT

Reserva Natural del Racó de l'Olla

La major colònia de gavina capnegra de la península

Gavines capnegres de la colònia de cria del Racó de l'Olla a la platja de la Garrofera (foto: V. L.).

L'estiu passat, el Racó de l'Olla s'ha convertit en la major colònia de gavina capnegra (*Larus melanocephalus*) de la península ibèrica i una de les majors colònies del món amb 1.379 parelles, una xifra que duplica la de 690 parelles registrada el 2020. La gavina capnegra és un au marina l'element més característic de la qual és la caputxa negra que llueix a l'època reproductora. Està present als aiguamolls mediterranis i de la Manxa. La població de l'espècie no ha deixat de créixer des de 2001. L'èxit de la implantació d'esta colònia radica, segons els experts, en la capacitat de l'espècie per explotar els recursos disponibles en el perímetre d'hortes del parc natural.

Rossetes i xatracs

D'altra banda, quatre parelles de rosseta (*Marmaronetta angustirostris*) s'han reproduït a l'Albufera: tres al Racó de l'Olla i una a la Mata del Fang. Una bona notícia, donat que només entre 20 i 30 parelles d'esta espècie considerada «en perill d'extinció» en el Catàleg Nacional d'Espècies Amenaçades i el Catàleg Valencià d'Espècies de Fauna Amenaçades. Els ambients de saladar que ofereixen els estany del Racó de l'Olla i l'acurada gestió que se'n fa permeten que la reserva s'haja consolidat com la localitat de cria estable més septentrional d'Europa.

La passada temporada de cria, ha destacat també la recuperació —després del col·lapse de 2020— de les colònies de xatrac becllarg (Thalasseus sandvicensis) i xatrac d'albufera (Sterna hirundo) al Racó de l'Olla, on s'han censat 1.022 i 424 parelles, respectivament.

«La finestra del samaruc»

La tornada de la tortuga d'estany

*Projecte Emys és una iniciativa de ciència ciutadana, creada per Acció Ecologista Agró, que té com a objectiu estudiar, conservar i recuperar poblacions de tortugues autòctones, com la tortuga d'estany europea (*Emys orbicularis*) i la tortuga de rierol o d'aigua ibèrica (*Mauremys leprosa*), en distints hàbitats: rius, marjals i barrancs.*

samaruc digital

Este projecte va nàixer en 2010 a l'àrea de reserva del Tancat de la Pipa i s'ha anat estenent gràcies a l'esforç dels grups locals de voluntaris fins arribar a 15 localitzacions més, des de Moncofa fins a Moixent. Al Parc Natural de l'Albufera, Projecte Emys es desenvolupa també als Ullals de Senillera d'Albalat de la Ribera i a la llacuna del Samaruc d'Algemesí. L'inici de Projecte Emys va coincidir amb la finalització de l'actuació de recuperació ambiental del Tancat de la Pipa. En 2010 no havia cap població reproductora al parc natural de la tortuga d'estany (*Emys orbicularis*), un amenaçat rèptil que antigament es distribuïa per tots els aiguamolls litorals de la Comunitat Valenciana. La destrucció i la degradació dels seus hàbitats, juntament amb la introducció de la tortuga de florida (*Trachemys sp.*), han suposat un gran impacte per a totes les poblacions. Esta àrea de reserva de nova creació suposava una oportunitat per tal d'oferir un nou hàbitat per a l'espècie.

Juntament amb el Servei de Vida Silvestre de la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica, Acció Ecologista-Agró va començar un programa de soltes i seguiment de tortugues d'estany. El programa ha continuat any rere any, sempre amb la participació de voluntariat. S'han fet moltes soltes de tortugues tant d'estany com rierol, i s'ha fet el seguiment de les seues poblacions amb diferents tècniques, com el ràdio-seguiment, seguiment satèl·lit i captura i recaptura amb mornells de pesca. Gràcies a tot este treball s'ha obtingut una gran quantitat d'informació sobre l'espècie, i el que és més important, s'ha aconseguit la primera població reproductora de tortuga d'estany a l'Albufera, la qual cosa ha convertit el Tancat de la Pipa en la punta de llança per a la reintroducció de la tortuga d'estany a tot l'àmbit del Parc Natural de l'Albufera.

Bones notícies

En 2021, ha tingut lloc una nova edició de Projecte Emys al Tancat de la Pipa, amb molt bons resultats. S'han recapturat 10 exemplars, molts d'ells individus marcats amb un codi que permet la seua identificació posterior, per tal de poder conèixer la seua evolució. Això ens ha permès vore que els individus soltats anys enrere han pogut desenvolupar la seua trajectòria vital amb èxit, ja que un dels exemplars recuperats ha sigut una femella gràvida que buscava lloc per fer el niu. Ha estat una gran notícia retrobar Macaria, una femella amb ous que va ser introduïda al 2011, i també capturar individus juvenils, la qual cosa ens confirma que la població reproductora continua amb èxit. A més, en esta edició del Projecte Emys, hem soltat 16 juvenils de tortuga d'estany europea (*Emys orbicularis*) amb la finalitat de mantindre i donar suport a la població de l'àrea de reserva.

També en 2021 s'ha capturat i retirat del Tancat de la Pipa un únic exemplar de *Trachemys scripta*, la tortuga de Florida, una de les majors amenaces per a les nostres tortugues. Afortunadament, encara no s'han trobat moltes en este indret, però a l'Albufera hi ha cada vegada més. Per això, el seguiment i la detecció temprana son fonamentals.

Els bons resultats posen de manifest la importància d'estes àrees de reserva per a la conservació de la biodiversitat a l'Albufera, així com el seu paper com a laboratoris a l'aire lliure on participar com a voluntaris en la tasca de conservació de la naturalesa. Projecte Emys s'ha consolidat al llarg d'11 anys com el major voluntariat ambiental del País Valencià. Des dels inicis, més de dues mil persones, grans i menuts, han entrat dins de l'aigua amb nosaltres com a voluntaris aprenent i participant en el seguiment d'estes espècies de rèptils, així com de tota la fauna aquàtica. Este projecte de ciència ciutadana és una magnifica oportunitat per a endinsar-se en el cor de les zones humides valencianes i descobrir els seus recursos, però també les fragilitats.

LUCÍA MORENO

> AL DIA

Les tortugues marines del niu de Cullera tornen al mar

La Fundació Oceanogràfic va soltar el mes d'octubre passat a la platja del Cap Blanc de Cullera 12 tortugues marines de l'espècie *Caretta caretta* nascudes del niu trobat a la mateixa platja al juliol de 2020. Durant este temps, els animals han format part del projecte de creixement Head-starting per tal d'assegurar-ne la supervivència una vegada tornades al mar.

Gràcies a l'aportació de l'Ajuntament de Cullera i de la Universitat de València (UV), sis de les tortugues incorporen un emissor que permetrà seguir els animals via satèl·lit, obtindre informació i ampliar el coneixement sobre la seua biologia i comportament en alta mar. Juntament amb representants del consistori i la UV, en l'acte van participar alumnes de centres educatius de Cullera, membres de l'ONG Xaloc i l'equip de la Fundació Oceanogràfic.

Campanya «Tortugues al Mediterrani»

Fins a 57 municipis costaners de la Comunitat Valenciana, Múrcia i les Illes Balears han participat en la campanya «Tortugues al Mediterrani 2021», una iniciativa de la Fundació Oceanogràfic que compta amb la col·laboració de Metro València, el Tram d'Alacant, la Generalitat Valenciana, FGV, Emergències 112, la UV, Paradores i Global Omnium.

La campanya de sensibilització, present en més de 1.600 cartells en «mupis» i altres suports, ha informat, principalment durant l'estiu, de la presència de la tortuga babaua a les costes del Mediterrani, advertint també que, en cas de produir-se una observació, ha d'avisar-se el 112. Amb la telefonada, s'activa la Xarxa de Varaments, integrada per la UV, la Conselleria i la Fundació Oceanogràfic.

En les activitats de reobertura del Tancat de la Pipa, celebrades del 15 al 17 d'octubre, van participar més de dues-centes persones.

El Tancat de la Pipa reobri al públic

Després de quasi dos anys tancat a causa de les obres de remodelació del centre de visitants, de la senda per als vianants i de l'observatori de l'Estany Educatiu, així com a les restriccions imposades per la pandèmia de la covid-19, l'àrea de reserva del Tancat de la Pipa torna a obrir les portes.

Des del passat 19 d'octubre, es reprèn l'horari habitual, sempre amb visita concertada: de dimarts a divendres, de 10 a 14 hores —divendres també de 15 a 19—, i els caps de setmana, d'11 a 15. També s'hi reprenen les activitats de dinamització de l'ús públic, amb una sessió mensual d'observació d'aus els divendres de vesprada, els «dissabtes biodiversos», el programa «Anella en família», els «Capvespres de la Pipa», la iniciativa «Art a la marjal» i les jornades de voluntariat.

Estes activitats s'emmarquen dins del conveni de custòdia per a la gestió i ús públic signat amb la Confederació Hidrogràfica del Xúquer, i d'un altre acord subscrit entre l'Ajuntament de València, Acció Ecologista-Agró i SEO/BirdLife. Les obres inclouen la millora de l'accessibilitat de la senda per als vianants, la instal·lació de panells interpretatius i la reubicació de l'observatori d'aus. El centre de visitants també s'ha restaurat i disposa d'una nova sala multiusos.

Interreg Europe

El projecte Delta Lady aborda el seu pla d'acció

El projecte Delta Lady, que tracta d'impulsar dins del programa Interreg Europe el patrimoni natural i cultural dels deltes europeus, emprèn des de finals de 2021 una nova fase en l'Albufera sota la coordinació del **Consell de Cambres de la Comunitat Valenciana.** Després de tancar la primera fase en juny, una nova reunió del grup regional d'experts, encara no celebrada al tancament d'esta edició de *L'Amfibi*, establirà les bases per a l'aplicació del pla d'acció a partir de les conclusions del cas d'estudi de la navegació turística realitzat per la Fundació Assut i tenint en compte els objectius de transició energètica i sostenibilitat turística. En este sentit, la substitució dels motors de combustió pels elèctrics és un aspecte cardinal.

Bones pràctiques exportables

Orientat també a la transferència de coneixement i experiències entre agents i gestors d'estos espais afins, el treball de diagnòstic de la primera fase del projecte ha reconegut una sèrie de bones pràctiques de gestió a l'Albufera. Els experts coincideixen a valorar el projecte d'ús públic i de restauració ecològica del **Tancat de la Pipa** com a model d'aplicació a altres deltes i aiguamolls. També han considerat l'interès de la labor de gestió i promoció que realitza la marca **Arroz Tartana** i el seu compromís amb la conservació mitjançant la inversió de part dels seus beneficis en accions que contribuïsquen a millorar la qualitat de l'aigua i l'hàbitat de l'Albufera.

Madalina Sbarcea i Jenica Hanganu, representants de l'Institut Nacional del Delta del Danubi (Romania), en una de les trobades interregionals del projecte Delta Lady (foto: V. L.).

El treball conjunt que realitzen les diferents empreses de turisme ornitològic **—Actio Birding, Visit Natura, Valencia Birding i Birdwatching Spain—** per a tractar de millorar l'atractiu i les condicions per a l'observació d'aus al Parc Natural de l'Albufera, i així també la qualitat i la responsabilitat ambiental d'esta activitat, ha sigut igualment atès com a bona pràctica i com a experiència trasladable a altres àmbits.

NACHO MONCHO

> TRADICIONS

Associació Tradicional de Vela Llatina de l'Albufera

Fer-se a la vela des del port de Silla

La vela llatina és una tradició ben assentada en el temps, determinada per l'històric aprofitament dels recursos de l'Albufera i mantinguda gràcies a la natural transmissió dels coneixements entre els habitants dels pobles riberencs: pescadors, calafats i mestres d'aixa, barquers... Diverses associacions culturals s'obstinen hui a mantindre-la viva, a conservar una manera de navegació tradicional que, en el seu moment, va ser la primera forma de connexió entre les vores de l'estany. Les barques, armades amb l'arbre central i aparellades amb este tipus de vela triangular comú a moltes cultures mediterrànies, van ser durant molt de temps, abans de la imposició del motor, l'única forma de transport, fins i tot enmig de l'embull de canals i séquies de la marjal arrossera. L'utilitari familiar era ací un barquet impulsat pel vent o la perxa.

L'afició s'imposa ara a la necessitat, la qual cosa no lleva que en estos collectius consideren molt necessària esta afició. Necessària pel manteniment de la pròpia tradició i del medi natural en el qual es desenvolupa. I necessària perquè per a les persones que la mantenen significa una evasió imprescindible, associada al temps lliure, al cap de setmana. Representa camaraderia, distensió i vida sana. Així ho reconeixen els qui integren la nova Associació Tradicional de Vela Llatina de l'Albufera, persones que, no obstant això, no són nouvingudes, disposades des del Port de Silla a que cap temptació competitiva ni corporativa comprometa o desvie l'atenció del precepte principal: la conservació i la transmissió de les formes i valors tradicionals d'esta manifestació cultural i el respecte pel medi natural, el territori i el paisatge en els quals s'inscriu.

Constituïda el mes de març passat, la junta fundacional està formada per Josep Chaqués —president d'honor de la Federació d'Associacions de Vela Llatina—, Emili Alba, Mariló Gradolí, Leonor Rubio, Joan Rosaleny, Francesc Ferrer, Fina Piles, Salvador Gil i Paco Gil. Entre altres activitats de recuperació i divulgació d'esta cultura, l'associació contempla la realització de tallers sobre embarcacions, veles i aparells; exhibicions i jornades de navegació, com la matinal celebrada el mes de juny passat des del port de Silla, i treballs de documentació, recuperació, conservació, catalogació i divulgació.

V. L.

Una exposició d'Emili Alba

Com a part de les iniciatives de promoció d'esta forma de navegació, l'Associació Tradicional de Vela Llatina de l'Albufera va organitzar al setembre una exposició de fotografia en el Cafè Lisboa de València. La mostra va reunir una selecció d'imatges d'Emili Alba, president de l'entitat, que constitueixen un recorregut per la navegació tradicional en l'Albufera des de l'alba fins a la posta de sol. Les fotografies registren les variades formes de disposició de la vela segons els diferents condicionants relacionats amb l'oratge, el vent i el mateix rumb de l'embarcació.

En la inauguració de l'exposició, acompanyant els seus responsables i els integrants de l'associació, van estar el vicealcalde de València, Sergi Campillo; el director general de Devesa-Albufera, Joan Miquel Benavent; els regidors de Medi Ambient de Silla i Catarroja, Felipe García i Elisa Gimeno, i la diputada autonòmica Mercedes Caballero. L'acte va servir per a recordar que la navegació a vela llatina en l'Albufera, juntament amb la pesca artesanal, va ser declarada Bé d'Interès Cultural Immaterial pel ple del Consell valencià en 2016 i que com a tal ha de conservar-se, divulgar-se i promocionar-se.

Comunitat de Pescadors del Palmar

Un documental sobre la pesca artesanal

En el marc de l'Estratègia de Desenvolupament Local Participatiu Pesquera del GALP Gandia Albufera, la Fundació Assut està duent a terme en col·laboració amb la Comunitat de Pescadors del Palmar un projecte dirigit a la difusió de la cultura associada a la pesca tradicional en l'Albufera. La iniciativa consisteix en la producció d'una sèrie d'elements expositius i divulgatius destinats a donar a conèixer la realitat d'esta activitat, un model històric de gestió comunal i aprofitament sostenible dels recursos naturals, i les seues implicacions socioeconòmiques, culturals i ambientals.

El projecte consta d'una exposició i un documental associat, els quals estaran disponibles per a la seua instal·lació en la seu de la Comunitat de Pescadors del Palmar i puntualment en altres llocs. En 2021, ha tingut lloc la producció del documental, un treball realitzat per Santiago Carrión i produït per Amundsen i la Fundació Assut. La presentació de l'exposició està prevista per a juliol de 2022.

El documental arreplega, entre altres testimoniatges, el de Ricardo Sanmartín Arce, catedràtic d'Antropologia Social de la Universitat Complutense de Madrid i autor de La Albufera y sus hombres (Akal, 1982), valuós estudi d'antropologia cultural centrat en les interrelacions que s'estableixen entre l'ésser humà i el medi geogràfic.

La iniciativa se centra en els diferents aspectes d'esta tradició, incloent una descripció general de l'evolució de l'espai en què s'emmarca: l'Albufera i els processos de canvi ambiental, els orígens de la pesca, la Comunitat de Pescadors del Palmar i les altres comunitats —Silla i Catarroja—, l'organització social, les espècies piscícoles tradicionals i la gastronomia associada, les modalitats i arts de pesca, la navegació, l'artesania de les barques i barquets, la barraca dels pescadors, la contaminació i la crisi, la gestió de la pesca a hores d'ara, el futur...

V. L.

> MUNICIPAL

L'alcalde, Vicente Zaragozá, destaca esta actuació de sanejament, complementària a la de l'augment de la capacitat de desguàs en 2017, que soluciona les inundacions recurrents en el centre històric. A més de retindre les partícules contaminants i afavorir la regeneració de l'aigua que arriba a l'Albufera, la nova infraestructura incorpora un nou «camí verd» entre el poble i la marjal.

El filtre verd de Silla, un «nou paratge natural»

El passat 20 de febrer va fer un any que Silla disposa d'un filtre verd que permet el drenatge i el sanejament de les escorrenties i fluxos d'aigua que generen les pluges. La nova infraestructura reté mitjançant la sedimentació gran part de les partícules contaminants en suspensió i fa també de barrera de residus orgànics i deixalles com els plàstics. D'esta manera, afavoreix la regeneració de l'aigua i permet dirigir-la en bones condicions cap a la marjal i l'Albufera.

L'alcalde de Silla, Vicente Zaragozá, ha destacat que «gràcies al nou filtre verd, no sols ajudem a pal·liar el problema de les inundacions en època de pluges torrencials al nostre poble, sinó que també hem creat un nou paratge natural amb una ruta per poder passejar i gaudir en família en un marc incomparable com és la nostra marjal». Per a Zaragozá, es tracta d'una «intervenció històrica que posa en valor la nostra horta i el nostre patrimoni natural, i que, a banda de trasbalsar els corrents d'aigua bruta generats per les pluges, respon alhora a la necessitat de preservar un entorn natural delicat i de gran valor ambiental com és l'Albufera; una qüestió de qualitat ambiental que redundarà en la qualitat de vida dels veïns i veïnes de Silla».

La intervenció, que ha tingut un cost total de vora set milions d'euros i ha estat sufragada íntegrament per la Generalitat Valenciana mitjançant la Conselleria de Transició Ecològica, ha suposat actuar sobre una superfície de 46.610 metres quadrats. Amb la posada en marxa d'esta infraestructura, el poble de Silla disposa d'un nou accés a la marjal a través d'un camí verd pensat per al lleure i l'esplai dels vianants, fitat d'arbres d'espècies autòctones i de bancs per a seure i descansar. Com també va dir l'alcalde, «l'itinerari és ideal per a practicar esports a l'aire lliure o eixir a caminar mentre gaudim de la natura».

El filtre verd, el qual ha comptat amb una inversió de 450.000 euros, consisteix en una superfície d'aproximadament 3.300 metres quadrats de làmina d'aigua que imita l'ecosistema d'un ullal, amb la vegetació autòctona de la zona. Les aigües procedents del filtre acaben dins de l'assarb de la Séquia Nova, el qual les condueix cap a l'Albufera (foto: Ajuntament de Silla).

L'actuació ha tingut en compte la integració de les obres dins del municipi de Silla i incorpora un nou recorregut a les rutes per als vianants que ja existeixen pels voltants.

Campanya «L'Albufera comença ací»

«Si et preocupa el teu entorn, no tires res al sòl»

«La distància que separa Silla del Parc Natural de l'Albufera és de tan sols tres quilòmetres. Fem prou per a preservar-la? Cada xicotet gest compta. No tireu a terra ni a l'inodor objectes que puguen acabar en el clavegueram.» Amb estes paraules, les quals formen part dels fullets i altres elements de comunicació de la campanya «L'Albufera comença ací», l'Ajuntament de Silla ha volgut conscienciar els veïns del poble de la importància de contribuir des de cada casa i amb xicotets gestos individuals a la protecció del medi ambient i a la conservació del paisatge de la marjal. Entre les accions de la campanya, s'han instal·lat plaques metàl·liques empernades al costat dels albellons de les voreres amb el missatge «L'albufera comença ací» a diferents carrers i places del poble.

L'itinerari que uneix Silla amb el filtre verd i la marjal permet descobrir la transició entre l'espai urbà i l'Albufera.

Recorre els terrenys de cultius d'horta fins als arrossars, dibuixant una orla al voltant d'este cultiu.

La ruta acaba en la bassa que, a banda d'eliminar els contaminants que hi arriben, reprodueix el paisatge i la naturalesa d'un ullal.

> CULTURA

Un cicle de sessions, conferències i tallers celebrat a l'Institut Valencià d'Art Modern reflexiona sobre la crisi ecosocial mitjançant una aproximació a la història i el present de l'Albufera: un exemple de territori «bell i ferit».

El «present dens» de l'Albufera, a l'IVAM

Entre setembre de 2020 i juny de 2021, «Presents densos: Al voltant de les arts de viure en un planeta ferit» ha proposat una sèrie d'accions que, basant-se en els postulats de la biòloga i filòsofa Donna J. Haraway, i traslladant-los a la «situació d'emergència ecològica» que viu l'Albufera, aconseguiren despertar i fer circular el coneixement de les persones i col·lectius compromesos d'alguna forma en este lloc i esta situació. El cicle ha volgut implicar administracions, agricultors, pescadors, organitzacions conservacionistes, ecologistes, veïns i visitants, caçadors, treballadors de zones pròximes... Plantejar algun punt de partida per a la resolució dels conflictes sense descartar cap dels punts de vista: «Reunir-se i sentir, pensar i imaginar fins que siga possible donar una resposta no innocent que impulse la recuperació i garantisca la cura de les formes de vida de l'Albufera».

És precisament Haraway qui defineix l'època contemporània com un «present dens», carregat de problemes, en el qual «tots els éssers sobre la Terra» vivim una situació delicada i complexa. En cada regió del planeta es donen casos de dany ecològic en els quals estan implicats diversos agents, actors que no comparteixen un diagnòstic, una posició, un desig o una proposta d'acció que repare el mal. Reconeixent la dificultat —i la ingènua «innocència»— d'arribar a una solució que resolga el problema, la proposta de Haraway és que siguem capaços de compartir eines que faciliten la posada en pràctica de la responsabilitat de cadascú. Per a ella, estes eines són les «arts de viure en un planeta ferit», eines que ens ajuden a «resistir el descoratjament i el sabor a derrota que produeix saber-nos part de la crisi ambiental» i la situació d'emergència climàtica en què ens trobem. La metodologia del cicle aborda esta ferida i proposa «deixar-nos afectar pel territori».

El cicle, dissenyat i coordinat per Miguel Ángel Martínez, ha inclòs xarrades, presentacions i visites guiades a càrrec de Javi Jiménez Romo, biòleg i tècnic ambiental; Víctor Navarro, representant d'Acció Ecologista-Agró; Mario Giménez, delegat de SEO/BirdLife; José Badía, president del Club de Caçadors de Sueca; Pepe Caballer, jurat de la Comunitat de Pescadors del Palmar, i Vicent Moncholí, president de la Comunitat de Regants del Tancat de l'Estell i patró de la Fundació Assut. A més, el programa va comptar amb tallers, conferències i sessions de treball centrades en situacions de dany ecològic i en les diverses maneres de reconèixer-les i afrontar-les, també mitjançant l'art, conduïts per noms com Vinciane Despret, Helen Torres, María Ptqk, la Societat Doctor Alonso, Gabi Martínez, Mijo Miquel, María Jerez i Carmen Pardo Salgado.

Mitjançant esta iniciativa, l'Albufera continua «reivindicant-se com a patrimoni territorial i cultural valencià, també central en l'art contemporani». En paraules de Miguel Martínez, comissari del cicle, «hauríem de comprendre que les ferides de l'Albufera són també les nostres». Compartir-les i reconèixer-les per a reparar-les, escoltar-les i comprendre-les per a transformar-les, són algunes de les eines que el cicle «Presents densos» ha posat en valor al llarg d'estos mesos. A més, algunes de les seues sessions a l'aire lliure han servit de «alleujament cultural» a la situació immediatament posterior al confinament provocat per la COVID-19.

CRISTINA GALIANA CARBALLO

Exposició de Dulk en el Centre del Carme

«Rondalla del fang»

El Centre del Carme ha acollit entre març i octubre l'exposició «Rondalla del Fang», una experiència immersiva al voltant dels conflictes ambientals de l'Albufera que incloïa muralisme, música i literatura. La sala 2 de l'antic convent recreava els paisatges aquàtics i terrestres d'este aiguamoll mitjançant la mirada surrealista i escènica de l'artista plàstic Antonio Segura, Dulk.

Aus com els flamencs, les garses i els amenaçats corriols camanegres s'han plasmat en esta obra en forma de personatges fantàstics, protagonistes d'un conte de l'escriptora Mar Benegas que, a manera de rondalla musical, han acompanyat el visitant durant el seu recorregut per la sala a partir d'un codi QR. El fang de la marjal, les albes i les nits de l'Albufera componien un missatge de conscienciació al voltant de la realitat i els problemes d'una zona humida que està reconeguda internacionalment per la seua importància per a la conservació de les aus.

En paraules del director del Centre del Carme, José Luis Pérez Pont, el muntatge de Dulk en «Rondalla del Fang» ha tractat de «reorientar la nostra perspectiva situant els visitants entre figures d'aus gegantines que habiten l'Albufera per a recordar-nos que no estem per damunt de la naturalesa, sinó que en formem part, per a posar una llavor en el cor dels valencians d'amor i respecte per este paratge tan nostre».

Esta «rondalla» plàstica i monumental es va presentar com avançament de la falla municipal de València, una creació del propi Dulk i de l'artista faller Alejandro Santaeulalia. Fins ara, és l'exposició de major duració de quantes ha acollit el Centre del Carme.

C.G.C.

> CULTURA

L'avifauna mural de Dhos

Pedro Mecinas, que signa la seua obra com Dhos Tattoo, portava quinze anys sense pintar al carrer fins que el confinament, la seua afició per les aus i el costum d'eixir amb bici a l'Albufera li van animar a unir art i ornitologia en els llenços en blanc de les casetes agrícoles i motors de reg de l'arrossar. Des d'abril de 2021, ja ha pintat 17 murals d'algunes aus icòniques del parc natural, sempre amb el permís dels seus propietaris o responsables.

Dhos, que és tatuador i fotògraf, ha aprofitat també este projecte per a documentar amb la seua càmera el cicle de l'arròs i cultivar una mica més la seua afició per les aus en un lloc on, segons ell mateix reconeix, «són fàcilment observables descansant, alimentant-se o sobrevolant els camps d'arròs i posades en pals i construccions».

Després de més d'un any volent iniciar el projecte, Pedro Macinas va pintar el blauet un diumenge i, a partir d'ací, tot va vindre rodat: el corriol camanegre, el xoriguer, el flamenc, una parella d'agrons, un picaport i després un altre... L'artista, que inclou en la seua obra el nom local en valencià al costat del castellà i el científic, està en contacte amb la Societat Valenciana d'Ornitologia (SVO) per assessorar-se sobre les aus de l'Albufera i tractar de contribuir a la divulgació i la conscienciació sobre la importància de respectar-les i protegir-les.

Ruta pels motors de Silla

L'Ajuntament de Silla, mitjançant la Regidoria de Turisme, s'ha interessat per este projecte i ha volgut, d'acord amb l'artista, vincular-lo a l'objectiu de divulgar el valor patrimonial de les casetes de motor, modestos edificis la ubiqua presència dels quals a la marjal s'associa al reg i el desguàs dels arrossars. De la col·laboració entre tots dos ha sorgit la «Ruta dels Motors», un itinerari que combina art urbà i tradició, fitat per una sèrie d'estes construccions les parets de les quals han sigut intervingudes per l'autor. En elles, les pintures representen igualment aus pròpies de l'Albufera.

C.G.C.

Aus a la plaça de la Llotgeta de Catarroja

L'Ajuntament de Catarroja continua reforçant els vincles entre el nucli urbà i l'Albufera unint ambdós punts mitjançant l'art. Així, el passat novembre, molt a prop del mural dedicat al port de Catarroja en el barri de les Barraques , una nova obra mostra les imatges d'una dotzena d'aus pròpies de l'aiguamoll: l'agró roig, la garseta blanca, la camallonga, el gall de canyar, el sivert... El nou mural, situat en la plaça de la Llotgeta, és obra de l'artista local Lluïsa Penella.

> REPORTATGE

Un paisatge de pel·lícula

Rodatge de la sèrie de televisió El Embarcadero (foto: María Heras / Movistar+).

La presència de l'Albufera al cinema es remunta quasi tan enrere com el mateix cinema. Entre la visita filmada d'Alfons XIII en 1906 i la recent producció d'*El lodo*, un relat de suspens amb implicacions ambientals que va inaugurar l'última edició de la Mostra de València, el setè art ha registrat intermitentment la realitat mutant i els amples horitzons d'este territori. Entremig, la mirada conservadora de Cifesa o les afectades lloances del No-Do contrasten amb la valenta denúncia i els atreviments narratius i estilístics de l'anomenat cinema independent valencià, amb el *Biotopo* de Carles Mira com a obra referent.

Hui s'imposa un tipus de thriller, així és en *El desentierro, El silencio del pantano* i *El lodo*, en el qual el paisatge físic i la naturalesa amfíbia de l'Albufera cobren especial protagonisme. Com la «marisma» del Guadalquivir en *La Isla Mínima* (Alberto Rodríguez, 2014), film que, d'alguna forma, precedeix estos tres. Entre un grapat de documentals convencionals sobre l'arròs, la caça o la naturalesa de l'aiguamoll, destaca *Temps d'aigua*, de Miguel Ángel Baixauli, valuós exercici d'autor situat entre l'antropologia i la poesia. I entre barques i barraques s'enjogassaven els protagonistes d'una revisió porno del sainet vuitcentista: *La follera mayor* (1999), de Conrad Son.

Sèries d'èxit

I està també la televisió. Sobretot, pel seu abast, la televisió. La sèrie *Cañas y barro* (1978), la primera de les adaptacions de grans autors que va produir Televisión Española en democràcia, va ser tot un fenomen de masses. Quaranta anys després, *El embarcadero* (2019) ha sigut de nou un èxit d'espectadors; salvant les distàncies, perquè res tenen a vore la televisió ni la societat de llavors amb les d'ara. També recentment, *Paraíso i Perdida*, dues grans produccions per a la xicoteta pantalla, han recorregut a l'Albufera per a mostrar part de les seues històries.

I tan inesperadament vigents o més que l'esmentat *Biotopo* són els dos episodis de la sèrie *Vida salvaje* emesos per TVE en 1970 en els quals Félix Rodríguez de la Fuente, encara en blanc i negre, amb la seua proverbial capacitat per captivar el públic, va denunciar les amenaces i agressions que comprometien la conservació de l'aiguamoll: la dessecació de la Mata del Fang, la contaminació incontrolada, la destrucció i urbanització de la Devesa... El discurs de Félix sens dubte va atiar la pressió popular i va contribuir al rescat d'este espai natural. I també per a televisió va realitzar Pedro Pérez Rosado el documental *Reflexions de dóna a l'espill d'Europa: Dones del Palmar* (2002), una cuidada i objectiva mirada al conflicte desencadenat al Palmar arran de la reivindicació del dret de les dones a la pesca. Sobre això, quasi amb idèntics protagonistes, ha tornat el

Protagonistes

Vicent Marco «Mateu»

Vicent va aparèixer de reüll en la sèrie de televisió *Cañas y barro*, de Romero Marchent. Després d'haver donat descans els figurants, el realitzador va decidir rodar l'escena en què el tio Paloma, pescador fins al moll de l'os, sorprèn el seu fill Tono renegant de la seua estirp i treballant com un «rompeterrones» en la sega de l'arròs. El director va haver de recórrer a veïns del Palmar. Mentre el pare i el fill discuteixen, intervé en defensa d'este un altre agricultor de la quadrilla. No és un altre que Vicent Marco, pescador de l'Albufera, propietari del Restaurant Mateu del Palmar i, curiosament, nét del tio Mateu, l'home que, vuit dècades arrere, havia acompanyat Blasco Ibáñez durant la seua estada al poble per a documentar la novel·la.

Jaume Bru

En 1954, durant el rodatge de *Cañas y barro*, la pel·lícula d'Orduña, buscaven al Palmar algun xiquet nounat que poguera encarnar el fill clandestí de la parella protagonista. I van trobar Jaume, que és hui barquer al Palmar i recorda el que sempre li han explicat: «Quan arribà el moment de rodar, ma mare em posà la bolcà de batejar perquè isquera ben guapo en el cine. Però, la il·lusió li durà poc. De seguida una dona que treballava a la pel·lícula va ordenar que em cobriren amb una mísera manta de quadres». I explica també que, amb les 50 pessetes que va cobrar per aquella aparició estel·lar, li van obrir una cartilla en el banc.

projecte Territori d'Acció, de Sistema del Solar Produccions: *El Palmar, la lluita de les dones* (Natxo Alapont, 2019).

«L'Albufera de cine»

Fa uns anys, en 2011, a propòsit del quart de segle transcorregut des de la protecció de l'Albufera, el jardí de l'alqueria de la Fotja Blanca, seu de l'oficina de gestió del parc natural, al Palmar, es va convertir per unes nits en terrassa d'estiu. Sota el nom de «L'Albufera de cine», un cicle de projeccions a l'aire lliure organitzat per la Fundació Assut va deixar constància de l'acostament del cinema a este lloc.

En la projecció de *Cañas y barro* (1954), adaptació de Juan de Orduña de la novel·la de Blasco Ibáñez, va estar Jaume Bru, que eixia de bebè en la pel·lícula interpretant el fill prohibit de Neleta i Tonet. Ací, coses de la censura, ni el xiquet mor ni Tonet se suïcida ni Neleta es condemna. La tragèdia final ideada per l'escriptor es queda en no res. Aquella mateixa nit, dedicada a la productora valenciana Cifesa, es va vore també *El arroz* (1943), un documental apologètic encarregat pel Sindicato Nacional del Arroz i dirigit per Arturo Ruiz-Castillo, en altres temps fundador juntament amb Federico García Lorca del grup teatral La Barraca. Com este, sobre l'arròs, es van produir entre els anys vint i seixanta algunes pel·lícules de caràcter agrícola.

La segona jornada va estar dedicada a la «mirada documental». Entre un típic producte del Noticiario Cinematográfico Español —el No-Do franquista—, *Entre el agua y el barro* (Christian Anwander, 1957), premiat al seu moment pels mèrits didàctics i valors artístics i tècnics, i *La Albufera, el jardín salvaje* (2007), un esforçat documental de naturalesa dirigit per Eduardo Barrachina, va destacar *Biotopo* (1973). La pel·lícula de Carles Mira, centrada en la degradació del llac i en l'impacte que tindria la construcció massiva d'apartaments en la costa iniciada a la fi dels anys seixanta, manté intactes la vigència i l'interès. La fotografia i la planificació de Juan Antonio Ruiz Anchía, operador que recalaria amb els anys a Hollywood, és encara hui un prodigi de modernitat.

En aquell cicle, va haver algunes absències obligades. Va faltar *Sega cega* (1968), film determinant del cinema independent valencià l'autor del qual, José Gandia Casimiro, prefereix no desempolsar. Va faltar també, per trobar-se en procés de restauració, *Terres d'arròs* (1972), un documental sobre la crisi del cultiu dirigit per Juan Vergara i Alfred Ramos.

El llargmetratge ja citat *Temps d'aigua* (2008), rodat entre el Tremolar, Castellar i la marjal d'Alfafar, i el curt d'Antonio Llorens *Un cuento chino* (2003), el qual especula en clau d'humor sobre l'origen de certes tradicions locals, van tancar aquell cicle. Llorens va tornar a l'Albufera en 2016 acompanyat per l'actor Francisco Algora, mort molt poc després, per a gravar *Los últimos días de Pompeyo*, episodi inèdit d'una sèrie inacabada.

VICENT LLORENS

*Un moment del rodatge d'*El lodo *a l'embarcador de la casa de Burriel, a la marjal d'Alfafar.*

Rodatge al tancat de Burriel

A finals de 2020, l'Albufera va ser testimoni del rodatge d'*El lodo*, una pel·lícula dirigida pel valencià Iñaki Sánchez Arrieta i protagonitzada per Raúl Arévalo, Paz Vega i Roberto Álamo. Durant els primers dies, la Casa de la Demanà del Saler es va convertir en improvisat camerino i centre de producció. L'equip es va traslladar després al tancat de Burriel, on es va establir per algunes setmanes. Després d'inaugurar la Mostra de València-Cinema del Mediterrani el passat 15 d'octubre, l'estrena d'este asfixiant thriller, en el qual l'Albufera —transformada en Laguna Blanca— és també protagonista absoluta, està previst per a desembre.

L'Albufera en deu títols

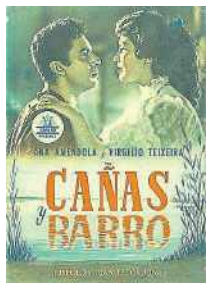

CAÑAS Y BARRO (1954)
A l'Albufera de València, a principis del segle XX, la història i els conflictes de tres generacions d'una família: el tio Paloma, el barquer més ràpid del llac; el seu fill Tono, decidit a trencar amb la tradició familiar de la pesca i dedicar-se al cultiu d'arròs, i el fill d'este, Tonet, l'últim de la saga. Intèrprets: *Virgilio Teixeira, Ana Amendola, José Nieto, Aurora Redondo.* Direcció: *Juan de Orduña.* Argument: la novel·la de Vicente Blasco Ibáñez. Guió: *Manuel Tamayo.* Fotografia: *José F. Aguayo* (b/n). Muntatge: *Antonio Cánovas.* Música: *Ricardo Lamotte de Grignon.* Producció: *Producciones Orduña Films (Esp.) / Pico Films (It.).* 100 minuts.

SEGA CEGA (1968-1972)
Sobre el rerefons de la crisi del cultiu de l'arròs, la pel·lícula proposa un assaig o investigació sobre la producció material de l'arròs i, en paral·lel, sobre el propi cinema com a mitjà per a mostrar esta realitat. G.: *José Gandía Casimiro, Francesc Pérez Moragón i Manuel Garí.* F.: *Just Cuadrado* (b/n i color). P.: *Juan Gabriel* Cort. 45 min.

BIOTOPO (1973)
La degradació de l'Albufera pels abocaments contaminants comporta un greu risc d'extinció per a l'anguila, la llissa i la gambeta, i posa en perill el mitjà de subsistència dels pescadors del llac. Per la seua banda, la construcció massiva d'edificis a la Devesa i les platges del Perellonet i el Perelló és també una greu agressió a l'ecosistema. D. i G.: *Carles Mira.* F.: *Juan Antonio Ruiz Anchía* (color). P.: *Ascle Films.* 30 min.

CAÑAS Y BARRO (1978)
Minisèrie de televisió, de sis episodis, que adapta la novel·la homònima de Blasco Ibáñez. L'acció es desenvolupa entre les darreries del segle XIX i les primeries del XX en un poble de l'Albufera de València, centrada en els Paloma, una família de pescadors, en temps d'expansió de l'agricultura de l'arròs. I.: *Victoria Vera, Luis Suárez, Alfredo Mayo, José Bódalo, Terele Pávez, Manuel Tejada.* A.: la novel·la de V. Blasco Ibáñez. G.: *Manuel Mur Oti.* F.: *Manuel Merino* (color). M.: *Alfonso Santiesteban.* P.: *TVE.* 331 min.

UN CUENTO CHINO (2003)
Una vella producció d'origen imprecís que no consta en cap cens sobre cinema mut i que, segons els investigadors, podria tractar-se d'un exemple de l'insòlit cinema asiàtic-americà rodat a Hollywood durant els anys vint. O potser siga tan sols una pel·lícula trampa rodada en una caseta a la vora de la séquia del Racó de l'Olla? I.: *Sergio Claramunt, Gulmira Shablina, Ana Midori, Vicky Lacruz, José Roselló.* D. i G.: *Antonio Llorens.* F.: *Federico Ribes.* M.: *Gulmira Shablina.* P.: *NISA.* 13 min.

TEMPS D'AIGUA (2009)
Una aproximació a la vida en l'Albufera, de ritmes i ritus ancestrals, centrada especialment en els últims «indígenes» del lloc, uns adolescents que viuen al barri del Tremolar, i en l'aparició de nous pobladors immigrants. I. (no professionals): *Vicent García, Oumar Sall, Bernat Pastor, María Ángeles Serrano, Sebastià Bou, Lorenzo Santarremigia, Mor M'Baye.* D.: *Miguel Ángel Baixauli.* G.: *Ximo Rojo, Josep Lluís Peris i Miguel Ángel Baixauli.* F.: *Pere Pueyo* (color). M.: *Alfred Sorlí.* P.: *Jaibo Films / Nadir Fims, amb la participació de l'IVAC-La Filmoteca, RTVV i Ajuntament d'Alfafar.* 87 min.

EL DESENTIERRO (2018)
La sobtada aparició d'una dona d'origen albanès provoca que Jordi, nouvingut de l'Argentina per a assistir al soterrar del seu tio, un important conseller, decidisca investigar el passat del seu pare, desaparegut fa 20 anys. Intèrprets: *Leonardo Sbaraglia, Michel Noher, Jan Cornet, Ana Torrent, Jelena Jovanova.* D.: *Nacho Ruipérez.* A. i G.: *Mario Fernández Alonso i Nacho Ruipérez.* F.: *Javier Salmones* (color). M.: *Arnau Bataller Carreño.* P.: *El Desentierro (Esp.) / Aleph Media (Arg.).* 108 min.

EL EMBARCADERO (2019)
Una jove arquitecta que acaba de guanyar amb la seua sòcia l'obra d'un gratacel milionari rep una telefonada de la guàrdia civil per a informar-li que han trobat el seu home mort, afonat amb el cotxe a l'Albufera. D.: *Jesús Colmenar, Álex Rodrigo, Jorge Dorado i Eduardo Chapero-Jackson.* A. I G.: *Álex Pina i Esther Martínez Lobato.* F.: *Miguel Ángel Amoedo.* P.: *Atresmedia Televisión / Vancouver Media.* 50 min. aprox. / 16 episodis.

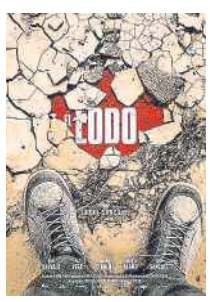

EL SILENCIO DEL PANTANO (2019)
Un aclamat autor de novel·la negra desdibuixa la línia entre realitat i ficció mentre investiga el món de la corrupció per al seu nou llibre. I.: *Pedro Alonso, Nacho Fresneda, Carmina Barrios, Maite Sandoval, Àlex Monner, José Ángel Egido, Luis Zahera.* D.: *Marc Vigil.* A.: la novel·la de Juanjo Braulio. G.: *Carlos de Pando i Sara Antuña.* F.: *Isaac Vila* (color). M.: *Zeltia Montes.* P.: *Zeta Cinema / El Silencio PC / RTVE / Netflix / Televisió de Catalunya / Crea SGR.* 92 min.

EL LODO (2021)
Alhora que una forta sequera castiga l'arrossar de Laguna Blanca, un prestigiós biòleg torna a les seues arrels per a complir una missió, protegir el paratge natural on vivia de xiquet. Les mesures que ha de prendre li enfrontaran radicalment amb els veïns, els quals veuen atacada la seua forma de vida. I.: *Raúl Arévalo, Paz Vega, Roberto Álamo, Susi Sánchez, Joaquín Climent.* A., G. i D.: *Iñaki Sánchez Arrieta.* P.: *Sunrise Pictures / El Lodo la Película AIE / Telespan.*

l'amfibi

> DIVULGACIÓ

Del Saler al Túria, de Carles Dolç

Els primers moviments ciutadans que van dissenyar València

La iniciativa que s'oposava a urbanitzar el Saler va agafar un gran protagonisme en la vida ciutadana valenciana, sobretot l'any 1974, encara sota la dictadura. Dos anys després, el 1976, quan l'oposició veïnal articulada pel moviment ciutadà «El Saler per al poble» ja havia aconseguit que es congelara el pla, la proposta de fer el llit del Túria verd pren el relleu.

En el llibre *Del Saler al Túria*, editat per Pruna Llibres i la Institució Alfons el Magnànim, l'arquitecte Carles Dolç ha fet una crònica rigorosa de les mobilitzacions del Saler i el Túria, dues iniciatives que, tot i que distintes, estan entrelligades i han quedat unides en la història dels moviments ciutadans de València.

La perspectiva actual ens permet destacar no només l'èxit que obtingueren en aquells moments, sinó sobretot el que han comportat per al bon disseny urbà de València i el benestar de la població. Els moviments ciutadans són expressió d'idees i sentiments socials que formen part de les ciutats democràtiques i que en molts casos han sigut decisius per fer-les millors.

Presentació i debat al Saler

El passat 15 d'octubre, la Casa de la Demanà del Saler va acollir la presentació del llibre i un debat sobre la relació i els paral·lelismes que hi ha actualment entre estos dos moviments —«El Saler per al poble» i «El llit del Túria és nostre i el volem verd»— i la iniciativa ciutadana actual que, mitjançant la Comissió Ciutat-Port, integrada per associacions veïnals i ecologistes, reivindica que s'ature l'ampliació del Port de València degut a les conseqüències que este projecte pot tindre sobre el medi ambient, l'urbanisme, l'economia i la qualitat de vida i la salut de les persones (vegeu article en p. 2). Acompanyant Carles Dolç van estar Anna Mateu, cap de redacció de la revista de divulgació científica *Mètode*, i Pau Monasterio, representant de la Comissió Ciutat-Port. L'activitat va estar organitzada per l'Associació Veïnal del Saler i l'Associació Cultural Casa de la Demanà.

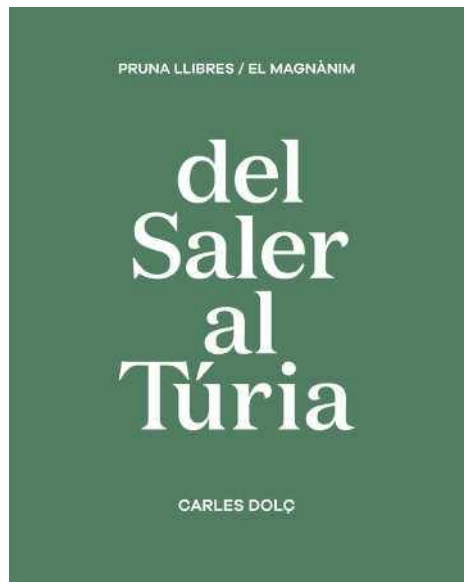

El llibre «La Nutria en España» confirma la recuperació de l'espècie

L'Oceanogràfic de València va acollir el passat 25 d'octubre la presentació oficial del llibre *La nutria en España: Treinta años de seguimiento de un mamífero casi amenazado*, obra que arreplega l'últim inventari sobre esta espècie, la llúdria, i en la qual es constata la seua «sorprenent recuperació» durant els darrers trenta anys. El llibre ha sigut coordinat pel biòleg Santiago Palazón, qui va reconèixer com a causa del saludable estat d'este mamífer el fet que ara «els rius estan molt més nets i s'han recuperat bé els boscos de ribera».

La secretària autonòmica de Medi Ambient, Paula Tuzón, que va presidir l'acte, va lloar els bons resultats de la restauració ambiental i va destacar com a èxits col·lectius tant la recuperació de l'espècie com la mateixa edició del llibre. Al costat de Palazón i Tuzón, van intervindre també el periodista Pepe Sierra, Miguel Delibes, president de la Societat Espanyola per a la Conservació i Estudi dels Mamífers (SECEM), i Sales Tomás, directora de la Fundació Limne.

Sierra va celebrar l'expansió de la llúdria a la Comunitat Valenciana i va destacar la col·laboració que la Fundación Aguas de Valencia i Global Omnium, patrocinadors de la publicació, mantenen amb la Fundació Limne per a la restauració dels rius valencians. Delibes va al·ludir a la importància històrica de l'espècie a Espanya i va recalcar l'interès i la implicació creixent de voluntaris en el seu seguiment. No en va, en el treball han participat més de mil persones, entre tècnics, investigadors, naturalistes, aficionats... I, per a acabar, Sales Tomás va descriure el cas concret de la Comunitat Valenciana, on els censos de llúdria evidencien un notable augment de la seua presència entre 2014, 2017 i 2019.

Una cita recent a l'Albufera

Va haver-hi un temps en què la llúdria estava present en tots els nostres rius des de la capçalera fins a la mar. El biòleg Juan Jiménez, coordinador del llibre a la Comunitat Valenciana, es referia precisament a això fa uns anys en un article per a la revista Mètode en el qual assegura també que esta espècie ocupava «fins i tot zones humides litorals com l'Albufera, on Sangonera (en la novel·la de Blasco Ibáñez Cañas y barro) es preava de ser caçador de llúdries, hàbit prestigiós entre les comunitats de pescadors del llac, que la consideraven una bestiola mereixedora d'erradicació».

A propòsit, el Banc de Dades de Biodiversitat de la Generalitat Valenciana recull una cita de llúdria al Parc Natural de l'Albufera. Concretament, el 19 de març de 2020, als pocs dies d'iniciar-se el confinament per la Covid-19, un exemplar va ser vist creuant al trot l'autovia CV-500 a l'altura de Pinedo, entre arrossars. Més recentment s'han detectat rastres al Túria, concretament a l'assut de Mestalla, a les mateixes portes del terme municipal de València.

Segona temporada de «Reduce tu huella»

Adela Úcar, entre canyes i fang

«Aprendre del passat, pensar en el futur. El nostre planeta és la nostra llar i de nosaltres depèn que continue viu». Així es presenta el programa d'RTVE *Reduce tu huella.* En ell, Adela Úcar realitza un viatge per Espanya per a descobrir-nos, amb el seu característic to divertit i optimista, projectes i persones disposades a revertir els danys que la nostra espècie està causant al planeta i fer del món un lloc millor: noves energies, economia circular, residus que cobren una nova vida, recuperació d'espècies autòctones... I com també els seus viatges tenen una conseqüència ambiental, en forma de petjada de carboni, acaba cada capítol duent a terme una acció per a compensar la seua petjada. En este cas, plantant lliri groc al Tancat de l'Estell.

En la segona temporada del programa, la periodista visita l'Albufera, on, al llarg de tres jornades descobreix el parc natural de la mà d'alguns dels que millor el coneixen: el llaurador Vicent Moncholí, el mestre d'aixa i calafat Boro Cases, el motorista Paco Soler «Palau», el barquer Juan el Catarrogí i el pescador Manolo Peris «Corder». Es troba també amb Carolina Maset, especialista en control de plagues de l'arrossar; amb Aruca Sebastián, Pilar Risueño i Toni Pradillo, tècnics de la Generalitat Valenciana; amb Matthieu Lassalle (AE-Agró) i Mario Giménez (SEO/BirdLife) en el Tancat de la Pipa, i amb Vicent Llorens i Nacho Moncho, de la Fundació Assut, en el Tancat de l'Estell. El capítol, titulat «Cañas y barro» pot vore's en RTVE Play.

> ONG

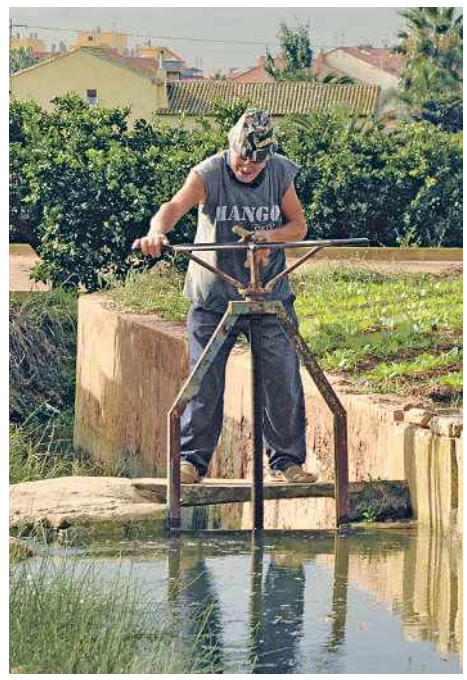

Els aiguamolls litorals com l'Albufera i els sistemes de regadiu tradicional, com l'Horta de València, són els àmbits de treball de la Fundació Assut.

10 anys de la Fundació Assut

Pel territori on vivim, pel medi que ens dóna vida

A la plana litoral valenciana, els sistemes de regadiu històrics dels rius Túria i Xúquer ocupen extensos territoris on l'aigua i l'agricultura són encara pilars essencials per al manteniment d'un paisatge d'enorme valor cultural, productiu i ambiental. Durant segles, estos sistemes tradicionals han anat modelant el territori, construint el paisatge i acreixent un patrimoni molt característic. Però, a les darreres dècades, la seua sostenibilitat històrica s'ha vist en perill. Tot i ser paradigma de resiliència, la pèrdua de rendibilitat i la falta de relleu generacional en el medi agrícola, així com la transformació del sòl i l'especulació immobiliària, representen serioses amenaces per la seua continuïtat.

Una eina de la societat civil

Particularment a l'Horta, esta difícil situació ha propiciat el compromís de la societat civil i ha posat de manifest que la labor de les entitats sense ànim de lucre, juntament amb els mateixos agricultors, és decisiva. En esta línia treballa precisament la Fundació Assut des que es va constituir com a tal en 2011. Més enllà de la labor de les administracions públiques en el foment de programes i normatives com el Pla d'Acció Territorial i la Llei de l'Horta, la participació de la societat mitjançant els mecanismes que li permeten erigir-se en garant d'estos paisatges culturals és fonamental. Les fundacions privades, juntament amb altres entitats jurídiques no lucratives, en són peces clau.

Braç a braç amb els creadors del paisatge

Per a la Fundació Assut, entitat amb ja una dècada d'experiència, l'objecte prioritari és el de treballar per la conservació, la recuperació i la divulgació dels valors naturals i culturals del territori de la plana litoral valenciana: l'Horta de València, l'Albufera... Sempre, amb la col·laboració imprescindible dels col·lectius directament implicats: comunitats de regants, agricultors, comunitats de pescadors... L'objectiu és servir-los de suport, proporcionar-los recursos tècnics i humans que permeten posar en valor el ric patrimoni cultural que atresoren estos espais i la seua mateixa activitat. L'acord de custòdia del territori al **Tancat de l'Estell**, n'és un exemple.

La promoció i divulgació del territori són també clau per afavorir la implicació de la societat. El web **Paisatges Culturals a la Reial Séquia de Montcada**, amb informació sobre este antic sistema de regadiu tradicional, i el programa de divulgació **Cerca** al voltant de l'Albufera i l'Horta, apunten en este sentit. En estes iniciatives, la participació de les persones lligades al territori —llauradors, pescadors, artesans— és de nou central, de manera que l'aprenentatge i el coneixement resulten d'experiències pròximes i directes. Esta mateixa proximitat, així com el reconeixement de les persones com artífexs del paisatge, es manifesta igualment en el projecte **Artxiviu de l'Horta** on, juntament amb altres persones i col·lectius, la fundació promou la recuperació, el registre i la difusió de la memòria oral i els sabers artesans de l'Horta.

En una vessant més tècnica, la Fundació Assut desenvolupa projectes de recuperació del patrimoni hidràulic i els regadius històrics, realitza estudis sobre l'estat i l'evolució de les terres de cultiu en pobles de l'Horta o duu a terme iniciatives de promoció del paisatge i el patrimoni, com és el cas de la **Ruta de l'Aigua de la Séquia Reial del Xúquer**, un projecte que proposa la recuperació i posada en valor de camins i infraestructures agrícoles i de reg associades a esta històrica institució.

VICENT SALES

Membres i col·laboradors de la Fundació Assut fotografiats durant la celebració del dècim aniversari de la constitució de l'entitat, a l'octubre passat.

La Fundació Assut i l'Albufera

Pel que fa a l'Albufera, la Fundació Assut, que té la seu a la Casa de la Demanà del Saler, se centra, principalment mitjançant l'acord de custòdia del territori amb la Comunitat de Regants de l'Estell, en l'estudi de solucions per a la sostenibilitat de l'arrossar. Responen a esta missió les jornades «Arròs i conservació d'aiguamolls» i diferents trobades tècniques i accions de voluntariat, divulgació i comunicació. Entre elles, destaquen l'edició en col·laboració amb Edicions 96, del llibre Trenta anys, trenta mirades. Parc Natural de l'Albufera (1986-2016), la publicació d'un manual de bones pràctiques en el conreu de l'arròs i el projecte de L'Amfibi, el periòdic de l'Albufera.

Formen part d'esta tasca els festivals L'Albufera de cine i Amfibi, diversos projectes web i de ciència ciutadana centrats en l'estudi i la conservació de les aus, com Birding Albufera, Arrossars de Pas i Ornit, el seguiment ambiental a les àrees de reserva dels Tancats de Mília i l'Illa, i la col·laboració en iniciatives com el Banc de Palla d'Arròs i el Grup d'Acció Local Pesquer Gandia-Albufera. Durant més de tres anys, la fundació va estar gestionant, en col·laboració amb els propietaris, la Trilladora del Tocaio, al Palmar, una iniciativa especialment esforçada, voluntariosa i mancada de recursos que, no obstant això, hauria de servir de referència per a l'ús que pròximament se li ha de donar a este immoble adquirit recentment per l'Ajuntament de València.

Col·laboracions i suports

Al llarg d'estos anys, la Fundació Assut ha col·laborat amb diferents administracions; la Universitat Politècnica de València, la Universitat de València i diversos centres d'ensenyament; les comunitats de regants de la Reial Séquia de Moncada i la Séquia Reial del Xúquer; el Centre d'Estudis de l'Horta Nord, el Consell de Càmares de la Comunitat Valenciana i l'Institut Valencià d'Investigacions Agràries (IVIA), i amb ONG com SEO/BirdLife i Acció Ecologista-Agró. Ha compartit projectes amb empreses com La Dula, entitats socials com Cerai i col·lectius com Artxiviu de l'Horta, Les Espigolaores i la Taula per la Partida. Forma part del Consell Agrari Municipal de València i del Consell Alimentari. I ha comptat amb la col·laboració o el suport d'institucions i empreses com Loterías del Estado, National Geographic, GA Alimentaria, Fundació La Caixa, Global Omnium i la Fundación Aguas de Valencia, la cooperativa Consum, Ecoembes, Acuamed, SAV, Arroz Tartana, Hidraqua i altres.

A principis dels anys setanta, a causa de la pressió antròpica (desenvolupament urbanístic i industrial i intens ús agrícola), la llacuna d'aigües cristal·lines i abundant vegetació subaquàtica de què ens parlen els nostres majors, va passar a convertir-se en una llacuna d'aigües verdes. L'excés de nutrients va estimular la proliferació de les algues microscòpiques que, al seu torn, varen enterbolir l'aigua. Este fenomen es coneix com a *eutrofització.*

L'AIGUA QUE ALS ANYS SETANTA ES VA TORNAR VERDA

LA DECLARACIÓ DE PARC NATURAL L'ANY 1986 VA CONTRIBUIR AL CONTROL D'ABOCAMENTS I A POSAR DE RELLEU LA IMPORTÀNCIA ECOLÒGICA D'ESTE AIGUAMOLL COSTANER

Des dels anys noranta el cabal d'aigua procedent del riu Xúquer s'ha vist reduït, la qual cosa ha dificultat la recuperació ecològica de la llacuna. La vegetació subaquàtica d'asprella (*Chara* sp), coleta (*Potamogeton nodosus*), pèl (*Potamogetum pectinatus*), cua de rata (*Myriophillum* sp), s'està recuperant en algunes zones i està directament relacionada amb la qualitat de l'aigua. L'aigua de qualitat és fonamental per al manteniment de les funcions ecològiques de l'aiguamoll.

D'on ve l'aigua de l'Albufera?

RETORNS DE REG

67%

L'aigua de la llacuna està directament relacionada amb el cultiu de l'arròs.

17%

Aigua procedent de depuradores i utilitzada per al regadiu.

8%

Descàrregues naturals de barrancs i rambles (precipitacions).

8%

Aportacions d'aigües subterrànies (brolladors/ullals) de gran qualitat, però molts d'ells desapareguts.

Sabies que...?

Les concessions realitzades en la capçalera del riu Xúquer als regants de Castella-la Manxa han produït una reducció de les entrades d'aigua i han fet que estes disminuïsquen en un 70 % aproximadament des dels anys huitanta.

De novembre a febrer s'inunden gran part dels camps d'arròs. Esta inundació, coneguda com *la Perellonà*, coincidix amb la temporada de caça i la llacuna de l'Albufera recupera part de la seua grandària original, situació molt beneficiosa per a les aus hivernants.

Alguns anys es manifesta un fenomen curiós conegut com a "fase clara" de dos o tres setmanes de duració, durant les quals es pot veure el fons de la llacuna a causa de la transparència de l'aigua. El responsable és un crustaci conegut com a puça d'aigua" (*Daphnia magna*) que entra en quantitats massives a l'Albufera en buidar-se els arrossars i filtrar-s'hi les algues microscòpiques.

AJUNTAMENT DE VALÈNCIA
CONSERVACIÓ D'ÀREES NATURALS I DEVESA-ALBUFERA

ACCIÓ ECOLOGISTA AGRÓ

SEO BirdLife